

Reeta Kosonen

**”JA SE ON SITTEEN SIELLÄ MISSÄ MUMMO
PITÄÄ POLKUPYÖRÄÄ”**

Metaforat salibandyotteluiden selostuksissa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Reeta Kosonen: ”Ja se on sitten siellä missä mummo pitää polkupyörää” – Metaforat salibandyotteluiden selostuksissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kielen opintosuunta

Toukokuu 2023

Käsittelen tutkielmassani salibandyotteluiden selostuksissa esiintyviä metaforisia ilmauksia. Tutkimuksen taustalla ovat omat havaintoni siitä, että salibandyotteluita selostavien ja analysoivien selostajien ja asiantuntijoiden puheessa ilmenee usein metaforia ja muita kuvallisia ilmauksia. Työni tarkoitus on selvittää, millaisia metaforia selostuksissa käytetään ja mistä asioista puhuttaessa. Tutkimuskysymyksiä on kolme: Minkä tyyppisiä metaforia salibandyselostuksissa käytetään? Mistä kohteista puhutaan metaforin? Mitä lähdealueita metaforista on löydettävissä? Urheiluselostusta ja -uutisointia metaforien näkökulmasta on tutkittu aiemmissa opinnäytteissä etenkin jääkiekon osalta. Niissä esiintyviä keskeisiä metaforien lähdealueita ovat muun muassa sota, kulkuneuvot, työ, viihde, talous ja luonto.

Tutkimukseni aineisto koostuu marraskuussa 2022 pelattujen miesten MM-ottelun ja naisten F-liigan ottelun sekä tammikuussa 2023 pelatun miesten F-liigaottelun tallenteista. Aineistosta tekemässäni litteraatissa esiintyy kolme eri selostajaa ja yksi asiantuntija. Varsinainen analyysimenetelmä on teoriaohjaava sisällönanalyysi, sillä nojaan analyysissä Lakoffin ja Johnsonin kognitiiviseen metaforateoriaan. Aineistosta hahmottui kolme metaforien luokkaa: uudet, lajikielen ja yleiskielen metaforat. Kuolleet metaforat jätin tarkastelun ulkopuolelle. Lajittelin uudet metaforat strukturaalisiin, orientoiiviin ja ontologisiin. Koska orientoivia ja ontologisia metaforia oli niin vähän, etsin niitä myös lajikielen ja yleiskielen metaforien joukosta. Strukturaalisia metaforia jäsentelin niiden kohde- ja lähdealueiden perusteella.

Tutkimukseni teoreettinen tausta löytyy kognitiivisesta kielitieteestä. Kognitiivisessa semantiikassa kieltä ei pidetä muista kognitiivisista toiminnoista erillisenä alueena. Kognitiivisessa semantiikassa metafora ei ole vain kielikuva tai merkityksenmuutoksen tyyppi. Lakoffin ja Johnsonin mukaan metafora on jonkin asian hahmottamista toisena. Metaforiset käsitteet jäsentävät kielen lisäksi ajattelua ja toimintaa. Strukturaalisessa metaforassa yhtä käsitettä jäsennetään toisen sanoilla. Orientoivat metaforat perustuvat suuntiin, ja ontologisissa metaforissa aineeton käsitetään aineellisenä kokonaisuutena tai oliona.

Uusien strukturaalisten metaforien merkittävimmät kohdealueet aineistossani ovat maalinteko ja pelaajat, pelaaminen, yksi vastaan yksi -pelaaminen, laukominen, ottelu ja joukkue. Vahvimmat lähdealueet ovat konkreettinen käsillä tekeminen, muut urheilulajit, kulkuneuvot, luonto, fyysinen käsillä tekeminen ja ruoka. Hallitsevin orientoiva metafora aineistossani liittyy kentän hahmottamiseen ylhäällä–alhaalla-suuntina. Ontologisissa metaforissa on pääasiassa kyse kentän mieltämisestä säällöksi tai abstraktien asioiden, kuten pelikokemuksen, maalien tai ottelun käsittämisestä aineelliseksi kokonaisuudeksi.

Ei ole yllättävää, että maalintekoa kuvataan metaforin enemmän kuin muita kohdealueita, sillä se on hyvin olennainen osa salibandyä. Lähdealueiden osalta on löydettävissä sekä yhtäläisyyksiä että eroja aiempiin vastaavanlaisiin tutkimuksiin verrattuna. Tuloksista on pääteltävissä, että uusia metaforia saattaa tulla samoilta alueilta, jotka ovat tyyppisiä lajikielen vakiintuneemmille metaforille. Tulokset osoittavat, että selostajien välillä on eroja sen suhteen, kuinka paljon ja minkä tyyppisiä metaforia he käyttävät. Metaforien tehtävä selostuksissa näyttäisi olevan selostuksen elävöittäminen, narratiivin laajentaminen ja toisaalta kerronnan tiivistäminen. Selostukset taas viihdyttävät, tarjoavat tietoa ja muokkaavat lajikieltä.

Avainsanat: metafora, kognitiivinen metaforateoria, kognitiivinen semantiikka, urheiluselostus, salibandy

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet.....	1
1.2 Aiempi tutkimus	1
2 Urheiluselostuksesta ja salibandystä lajina	4
2.1 Urheiluselostus	4
2.2 Salibandy	5
3 Teoreettinen viitekehys	6
3.1 Kognitiivinen semantiikka	6
3.2 Metafora	8
3.2.1 Metaforan määritelmiä.....	8
3.2.2 Kognitiivinen metaforateoria	9
3.3 Metonymia ja polysemia	11
4 Aineisto ja menetelmät	12
4.1 Aineisto.....	12
4.2 Menetelmät.....	13
5 Metaforat aineistossa	15
5.1 Strukturaaliset uudet metaforat kohdealueittain.....	15
5.1.1 Maalinteko ja pelaajat	15
5.1.2 Pelaaminen ja yksi vastaan yksi -pelaaminen	16
5.1.3 Laukominen, ottelu ja joukkue.....	17
5.1.4 Pelaajavartiointi ja liikkuminen kentällä.....	17
5.1.5 Ottelun analysoiminen ja sarjamenestys	18
5.1.6 Torjuminen, syöttäminen ja muut pienet kohdealueet	18
5.1.7 Muut kohteet	20
5.2 Strukturaaliset uudet metaforat lähdealueittain.....	21
5.2.1 Konkreettinen käsillä tekeminen ja muut urheilulajit.....	21
5.2.2 Kulkuneuvot ja luonto.....	21
5.2.3 Fyysinen käsillä tekeminen ja ruoka	22
5.2.4 Sota sekä laitteet, välineet ja leikkikalut	22
5.2.5 Vieminen ja kulttuuri.....	23
5.2.6 Soittaminen, läheisyys ja muut pienet lähdealueet	23
5.2.7 Muut lähdealueet.....	24

5.3	Orientoivat metaforat aineistossa	25
5.4	Ontologiset metaforat aineistossa.....	25
5.5	Tarkemman analyysin ulkopuoliset luokat.....	26
5.5.1	Lajikielen ja yleiskielen strukturaaliset metaforat	26
5.5.2	Metonymiat ja polysemia.....	27
5.5.3	Muut ei-metaforat	28
6	Pohdinta	30
6.1	Päätelmät ja jatkotutkimusaiheet.....	30
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
	Lähteet	35

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tutkielmani aiheena on salibandyotteluiden selostuksissa esiintyvät metaforat. Aihe valikoitui oman kiinnostukseni ja arjessa tekemieni havaintojen perusteella. Pelaan itse salibandyä ja seuraan lajia jonkin verran. Olen spontaanisti kiinnittänyt huomiota otteluiden selostajien käyttämään kieleen ja erityisesti siinä esiintyviin kielikuviin. Otteluita selostavat ja analysoivat asiantuntijat ovat itsekkin jossain määrin tietoisia lajikielessä käytetyistä tyypillisistä kuvallisista ilmauksista, sillä aina silloin tällöin otteluita kommentoitaessa jotain ”kaivetaan kliseepankista”.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia metaforia salibandyselostajat käyttävät ja mistä asioista he puhuvat metaforin. Tutkimusongelma on: Millaisia metaforia salibandyotteluiden selostuksissa esiintyy? Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat: 1. Minkä tyyppisiä metaforia salibandyselostuksissa käytetään? 2. Mistä kohteista puhutaan metaforin? 3. Mitä lähdealueita metaforista on löydettävissä?

Kuten katsaus aiempaan tutkimukseen osoittaa, juuri tätä aihetta ei ole aiemmin tutkittu. Lähestyn aihetta kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta. Teoreettisen viitekehyksen muodostavat kognitiivinen semantiikka ja Lakoffin ja Johnsonin (2003) kognitiivinen metaforateoria. Analysoin kolmen eri ottelun selostusten sisältämiä metaforisia ilmauksia tämän teorian pohjalta.

1.2 Aiempi tutkimus

Aiemmat omaa tutkimusasetelmaani muistuttavat tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä jääkiekkoon. Pro gradu -tutkielmissaan metaforia jääkiekkoselostuksissa ovat tarkastelleet Nordlund (2016) ja Kivimäki (2015) ja jääkiekkouutisoinnissa Toivo (2019) ja Valli (2008). Salibandy osalta metaforia on analysoinut pro gradu -tutkielmassaan Kähö (2006). Hänen tutkimuskohteenaan oli kuitenkin salibandyuutisointi. Urheiluselostuksia on toki tutkittu muistakin kuin metaforien näkökulmasta, mutta ei salibandyselostuksia. Kaikissa seuraavaksi esittelemissäni opinnäytteissä hyödynnetään Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriaa.

Nordlund (2016) on tutkinut jääkiekon SM-liigan otteluiden selostuksia. Hän pyrkii tutkielmassaan selvittämään, millaisia metaforia selostaja käyttää, millaisiin asioihin näissä metaforissa vedotaan ja mitä käytetyt metaforat kertovat jääkiekosta. Nordlund erottaa kuusi vahvinta lähdealuetta: suunta, sota, eläinkunta ja saalistaminen, työ, matkanteko ja kulkuvälineet sekä vireystila. Lisäksi hän

nimeää kuusi pelin toiminta-alueita (hyökkäyspeli, puolustuspeli, kontaktitilanteet, asianosaisten toiminta ja profiili, pelin yleiskuvaukset sekä kiekonkäsittely) ja tarkastelee, millaiset metaforat korostuvat kullakin toiminta-alueella. Eri toiminta-alueilla korostuvat erilaiset metaforat. (Nordlund, mts. 5–6, 36, 43–62.)

Kivimäki (2015) on tarkastellut metaforisia ilmauksia, joita Antero Mertaranta on tuottanut selostaessaan jääkiekon miesten arvoturnausotteluita. Kivimäki lähestyy aihetta seuraavien kysymysten ohjaamana: Millaisin metaforin jääkiekkjoukkueita, pelaajia ja ottelun tapahtumia kuvataan ja kommentoidaan? Millaiset jääkiekko-ottelun tai pelaajien piirteet metaforissa korostuvat? Kivimäen löytämät metaforien lähdealueet ovat sota, moottorikulkuneuvot ja liikenne, rakennelma, elävä olento, taide ja viihde, raha-asiat, luonnonilmiöt, työ ja opiskelu. Näistä neljä ensimmäistä ovat selvästi hallitsevimmat kyseisessä aineistossa. (Kivimäki, mts. 1–2, 15–82.)

Toivo (2019) on analysoinut miesten jääkiekon SM-liigaa ja Suomen jääkiekkomaajoukkueen arvoturnauksia koskevia uutisia pyrkien selvittämään, millaisia metaforia niissä esiintyy, miten nämä metaforat konstruoivat todellisuutta ja millaisia mielikuvia ne välittävät. Löydetyissä käsittemetaforissa jääkiekko on taistelua omasta ja muiden hengestä, taidetta, matkailua ja liikennöintiä, taloutta, nopeuskilpailua, työ, rakennus tai ruokailua. (Toivo, mts. 23, 30–62.)

Valli (2008) on keskittynyt jääkiekkouutisoinnissa esiintyviin strukturaalisiin metaforiin. Hän tarkastelee metaforien luonnetta ja käyttöä ruotsalaisessa, suomenruotsalaisessa ja suomalaisessa sanomalehdessä. Tulokset kertovat, että eri lehtien välillä ei ilmene suurempia eroja metaforien käytössä. Valli on lajitellut strukturaaliset metaforat seuraaviin kategorioihin: sota-, matka-, talous-, luonto-, ihmis-, koti-, ruoka-, viihde-, luonnontiede- ja valtiometaforat sekä muihin urheilulajeihin liittyvät metaforat. (Valli, mts. 1–2, 20–56, 60.) Samankaltaisia lähdealueita on siis tässä esittelemieni tutkielmien perusteella löydettävissä sekä jääkiekkoselostuksista että jääkiekkouutisoinnista.

Kähö (2006) on pyrkinyt tutkielmassaan selvittämään, millaisia metaforia internetin salibandyuutisissa käytetään. Vallin tapaan hän myös vertailee suomalaista ja ruotsalaista salibandyuutisoitinta ja niiden sisältämiä metaforia. Maiden välillä ei tässäkään tutkimuksessa ilmene suuria eroja metaforien käytössä. Kähö luokittelee löydöksensä strukturaalisiin, ontologisiin ja suuntametaforiin. Strukturaalisissa esiintyvät muun muassa tutut käsittemetaforat salibandystä sotana tai eloonjäämistä taisteluna ja ottelusta matkana. Mukana on myös ruoka-, talous-, rakentamis- ja muihin urheilulajeihin viittaavia metaforia. Ontologisten metaforien hallitsevin luokka kyseisessä aineistossa on personifikaatio, ja suuntametaforista Kähö keskittyy ylös–alas-tyyppiin. Lisäksi hän tarkastelee metonymioita, kiertoilmauksia ja metaforisia idiomeja. (Kähö, mts. 5–6, 30–48, 52, 64.) Kähön strukturaalisten metaforien luokittelu poikkeaa hieman edellä esittelemistäni jääkiekkometaforien

luokitteluista. Osin lienee kyse vain eroista kategorioiden nimeämisessä. Kaikkia käsittemetaphoria ei kuitenkaan edes lähes sellaisenaan esiinny muiden esittelemieni tutkielmien luokitteluissa. Tällainen on esimerkiksi kehon käsittäminen koneena (ks. Kähö, mts. 42).

Kansainvälisiä metaforat ja urheilukielen yhdistäviä tutkimuksia löytyy niukemmin. Almeida ja de Sousa (2015: 403) ovat analysoineet erään portugalilaisen urheilulehden kansien multimodaalisia metaforia tavoitteenaan löytää sodan ja uskonnon lähdealueita koskevia yhtäläisyyksiä ja eroja monomodaalisten ja multimodaalisten metaforien välillä. Caballero (2012: 703) on tarkastellut metaforan roolia Wimbledonin vuoden 2008 finaalin jälkeisessä tennisdiskurssissa otteluraporteissa ja verkkofoorumeilla. Wyatt ja Hadikin (2015: 35) ovat korpustutkimuksessaan pyrkineet selvittämään jalkapalloilmauksen *park the bus* alkuperää, vakiintumista, leviämistä ja käyttöä. Raffaelli ja Katunar (2016: 125) ovat tutkineet diskurssianalyysin ja korpuspohjaisen analyysin avulla tiettyjä käsittemetaphoria kroatiankielisessä urheiludiskurssissa.

2 Urheiluselostuksesta ja salibandystä lajina

2.1 Urheiluselostus

Laineen ja Itkosen (2009: 200) mukaan urheilutapahtumia on selostettu kuulijoille ja katsojille aina modernin kilpaurheilun alkuvaiheista asti. Kilpaurheilu organisoitui 1800-luvulla ja yleistyi Suomessa saman vuosisadan loppupuolella. Kun viestintävälineet kehittyivät, urheilua ei enää seurattu ainoastaan perinteisesti paikan päällä. Yleisradion ensimmäinen radio-ohjelma lähetettiin 1920-luvun puolivälissä, ja suoria urheilulähetyksiä alettiin televisioida 1950-luvulla. Nykyään urheilu on viihdettä, jota välitetään niin television, lehdistön, radion kuin internetin kautta. Median urheilutarjonnan määrää selittää kuluttajien kiinnostus urheilua kohtaan. Yleisökiinnostuksen kasvu on lisännyt urheilun julkisuusarvoa ja rahoittajien kiinnostusta, ja mediayleisöt ovat edelleen kasvattaneet urheilutapahtumien katsojamääriä ja lisänneet urheiluelämän kaupallisuutta. (Laine & Itkonen 2009: 199–200, 202–204.) Nykyinen huippu-urheilu onkin viihdebisnestä, jossa urheilutuote on tiiviissä yhteydessä mediaan ja markkinoihin (Itkonen, Ilmanen, Matilainen & Jaskari 2008: 9). Medialla on urheilun kannalta toki muutakin kuin kaupallista merkitystä. Urheilua koskeva viestintä luo urheilun mytologiaa, ja urheilumedia vahvistaa lajikulttuuria (Hietala 1996: 108; Itkonen ym., mts. 73).

Koska mediaurheiluun investoidaan suuria summia rahaa, huippu-urheilutuotteen on syytä olla kunnossa jokaista osa-aluetta myöten. Yksi osa-alue on selostus. Selostajalla onkin merkittävä rooli ”tapahtumaurheilun tuotantoketjussa”. (Laine & Itkonen 2009: 200, 204.) Hietalan (1996: 109) mukaan selostajan tehtävä on selittää katsojalle tv-kuvan sisältöä ja kommentoida kuvan ulkopuolisia tapahtumia. Selostaja antaa visuaaliselle aineistolle tulkinnalliset kehykset luomalla siitä yhtenäisen tarinan. Selostaja ohjaa omilla reaktioillaan kotikatsojan reaktioita toimien siten katsojan ärsykekentästä puuttuvan elävän katsomon sijaisena. Selostajan näkökulma tapahtumiin näyttää olevan sama kuin kotikatsojan, mutta hän tietää enemmän. (Hietala, mts. 109–110.) Laineen ja Itkosen (mts. 218) mukaan ”urheiluselostajille erityisen tärkeä kyky on ymmärtää selostettavien urheilulajien kulttuuria, tulkita tapahtumia asiantuntijan ottein ja reagoida hetkessä tilanteisiin”. Selostuksella on merkittävä vaikutus siihen, miten katsoja tulkitsee näkemäänsä (Hietala 1996: 110).

Urheiluselostuksiin luodaan vaikuttavuutta eroilla, tyypittelyillä ja yhteisöllisyydellä. Eroja tuotetaan vertailemalla urheilijoiden saavutuksia ja asettamalla kilpailijoita ja joukkueita paremmuusjärjestykseen. Eroja tuotetaan myös korostamalla ”omien” urheilijoiden erityisiä kykyjä ja asettamalla ”omien” puolelle. Typologioita luodaan liittämällä urheilijoihin ominaisuuksia, jotka voivat kummuta esimerkiksi heidän ominaisuuksistaan tai ajankohtaisista tapahtumista. Yhteisöllisyys

näkyi selostustoiminnan alkuvuosikymmeninä kansallisena päätöksena. Vaikka nationalistinen hehkuttaminen on vähentynyt selvästi, saatetaan selostuksissa kansainvälinen urheilumenestys edelleen liittää Suomeen ja suomalaisuuteen. (Laine & Itkonen 2009: 212–218.)

Yhteiskunnan, viestintäteknologian ja urheilukulttuurin muuttuessa selostukset ovat uusiutuneet. Urheiluselostuksen historiassa onkin hahmotettavissa neljä urheiluselostajasukupolvea: 1) tarinoitsijat, kuuluttajat ja kirjoittajat, 2) radion selostajat, 3) television pioneerit ja 4) urheilutuotteen tekijät. (Laine & Itkonen 2009: 204, 217.) Urheilukulttuurin eriytyminen on vaikuttanut selostusten sisältöihin. Kuluttajat eivät enää tyydy pelkkiin intonaation, rytmin ja äänen voimakkuuden vaihteluihin vaan toivovat ”yksityiskohtaisia tietoja esimerkiksi tapahtumien taustoista tai pelitaktiikasta”. Selostajat ovatkin nykyään tyypillisesti erikoistuneet tiettyyn lajiin. Myös nykyselostajien tyyli poikkeaa vanhojen selostajalegendojen tyylistä. Kaunokirjallista kerrontaa, kuten lyyrisiä sanankäänteitä, esiintyy urheiluselostuksissa aiempaa vähemmän, mikä on merkki sekä kulttuuristen ajattelu- ja puhetaipojen että selostajien ammattikuvan muutoksesta. Urheilupaljouden aiheuttaman muuttuneen työnkuvan takia selostajilla on aiempaa vähemmän aikaa valmistautua selostustilanteisiin. (Laine & Itkonen, mts. 217–219.) Sitä paitsi, Laine ja Itkonen (mts. 219) toteavat, ”jos jokainen urheiluselostus puettaisiin kaunokirjalliseen muotoon, sitä ilmentävät kielikuvat kärsisivät väistämättä inflaation”. Oma tutkimukseni ja aiemmat opinnäytteet osoittavat, että kielikuvat ovat edelleen yleisiä mutta eivät enää niin lyyrisiä. Havaintojeni perusteella lyyrisyys on saattanut korvautua nokkeluudella.

2.2 Salibandy

Salibandy on kolmanneksi suosituin palloilulaji Suomessa jalkapallon ja jääkiekon jälkeen. Vertailu perustuu rekisteröityjen pelaajien määriin. Sählystä kehitetty salibandy on kilpa- ja harrasteurheilumuoto, jota pelataan sisätiloissa kentällä, joka on kooltaan 40 x 20 metriä ja jota ympäröi puolen metrin korkuinen kaukalo. Kentällä on samanaikaisesti kummastakin joukkueesta viisi kenttäpelaajaa ja maalivahti. Kenttäpelaajat käyttävät lasi- tai hiilikuitusekoitteesta valmistettuja mailoja. Pallo on muovia, sen läpimitta on reilut 7 senttimetriä ja siinä on 26 reikää. Palloa pelataan maaleihin. Erotuomareita on kaksi. Varsinainen taklaaminen on kielletty, ja mailaa saa käyttää vain pallon pelaamiseen. Rikkeistä vihelletään tilanteesta ja rikkeestä riippuen vapaalyönti, jäähy tai rangaistuslaukaus. Salibandyssä ei ole paitsiosääntöä. Yleensä joukkueessa on 15–20 pelaajaa. Pelaajia on mahdollista vaihtaa ”lennosta” ja pelikatkojen aikana. Ylimmillä sarjatasoilla ottelu kestää 3 x 20 minuuttia ja peliaika on tehokasta, eli pelikello pysähtyy katkoista. (Suomen Salibandyliitto ry 2023.)

3 Teoreettinen viitekehys

3.1 Kognitiivinen semantiikka

Tutkimukseni sijoittuu kielitieteen suuntauksista kognitiiviseen kielitieteeseen ja tarkemmin kognitiiviseen semantiikkaan. Kajanteen (2000: 9) mukaan kognitiotiede sai alkunsa 1970-luvun lopulla. Kognitiotiede tutkii ihmisen kognitiivisia kykyjä eli tietämiseen, tiedonhankintaan ja tiedonsiirtoon liittyviä kysymyksiä. Jos kognitiotiede nähdään luokittelevana yläkäsitteenä eikä itsenäisenä tieteenä, siihen kuuluu useita itsenäisiä tieteitä tai niiden osa-alueita, kuten filosofia, psykologia, neurotieteet, kielitiede ja semiotiikka. (Kajannes, mts. 10–11.)

Kielitieteessä kognitiivinen suuntaus nousi näkyvästi esiin 1980-luvulla (Leino 1994: 11). Laaja-alaisella tutkimusotteellaan kognitiotiede on avartanut lingvististä näkemystä kielestä. Kognitiivisessa kielitieteessä analysoidaan muun muassa kielen luonnetta ja kielikykyä. (Kajannes 2000: 17.) Kognitiivisessa kielitieteessä voidaan tarkastella myös kielen ja tajunnan suhdetta, kielen ja muistin kysymyksiä sekä kielen oppimista (Dufva 2000: 23). Kognitiivisen suuntauksen näkökulma kieleen on ihmiskeskeinen. Se korostaa kielen sidoksia yhtäältä kulttuuriin ja toisaalta ihmisen kognition. Kieltä ei siis eroteta ajattelusta eikä ”kulttuurin vakiinnuttamasta tavasta jäsentää maailmaa”. Kielisysteemiä ja kielenkäyttöä ei myöskään eroteta jyrkästi toisistaan, eikä kieltä irroteta kommunikaatiotilanteista. Kieli nähdään dynaamisena ja jatkuvasti muuttuvana. Kognitiivisessa suuntauksessa merkitys sai aikaisempaa keskeisemmän aseman tutkimuskohteena. (Leino 1993: 21, 1994: 11–12.)

Geeraertsin (2006: 3–6) mukaan kognitiivisessa lingvistiikassa kielellinen merkitys nähdään 1) perspektiivisenä, 2) dynaamisena ja joustavana, 3) ensyklopedisena ja ei-itsenäisenä sekä 4) käyttöön ja kokemukseen perustuvana. Merkitys ilmentää näkökulmaa maailmaan. Se ei siis vain heijasta objektiivisesti ulkomaailmaa vaan tulkitsee sitä tietyllä tavalla. Maailma muuttuu, ja uudet kokemukset ja muutokset ympäristössä edellyttävät semanttisten kategorioiden mukauttamista. Kieltä ei siis voida ajatella jäykkänä ja muuttumattomana rakenteena. Ensyklopedisuus ja ei-itsenäisyys tarkoittavat sitä, että kielellinen merkitys ei ole erillään ihmisen muista maailmaa koskevan tietämyksen muodoista. Ihminen ei ole vain ajatteleva vaan myös biologinen ja sosiaalinen olento. Kehollisuus vaikuttaa kokemukseen maailmasta, joka taas heijastuu kieleen. Lisäksi kieli ilmentää yksilöiden ja ryhmien historiallista ja kulttuurista kokemusta. Kieliopin käyttöpohjaisessa mallissa, joksi kognitiivista kielitiedettä kutsutaan, kieltä koskevan tietämyksen nähdään perustuvan kokemukseen kielen käytöstä. (Geeraerts 2006: 3–6.)

Semantiikka tuli esiin tieteenalana 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa (Meier-Oeser 2011: 145). Sen lanseerasi vuonna 1897 ranskalainen lingvisti Michel Bréal tarkoittaen sillä kielellisen merkityksenmuutoksen tutkimusta. Sitten termin merkitys on laajentunut tarkoittamaan viestintäjärjestelmän, erityisesti ihmisen luonnollisen kielen, tulkinnan, tarkoituksen ja merkityksen tutkimusta. Jos semiotiikka on merkkijärjestelmän yleistä tutkimusta, semantiikka on merkkijärjestelmän merkityksen ja tulkinnan tutkimusta. (Allwood & Andersson 1993: 1–2.) Kirjallisuudessa on käsitelty semantiikan ja pragmatiikan suhdetta. Jaszcolt (2002: 1) toteaa, että semantiikka koskee kielellisiä ilmauksia eli sanojen ja lauseiden merkityksiä, kun taas pragmatiikka koskee lausuman merkitystä tai puhujan merkitystä. Larjavaaran (2007: 27) mukaan tämä jaottelu, jossa semantiikka keskittyy koodimerkityksiin ja pragmatiikka käyttömerkityksiin, on yhä tavallisempi. Koodimerkityksillä tarkoitetaan sitä, että kielelliset merkit, kuten sanat ja lauseet, nähdään ”merkkeinä suhteessa konventionaaliseen – – koodiin eli kielisysteemiin”. Käyttömerkitys ilmaisee enemmän kuin koodimerkitys, sillä konteksti vaikuttaa kielellisten merkkien merkitykseen. (Larjavaara 2007: 23.)

Kognitiivinen semantiikka kehitettiin Yhdysvalloissa 1970-luvulla, jolloin strukturalismi oli hallitseva teoria. Strukturalismin juuret ovat 1900-luvun alussa Ferdinand de Saussuren työssä. Noam Chomsky, jonka teorit perustuvat strukturalismiin, oli Yhdysvaltojen vaikutusvaltaisin kielentutkija 1960- ja 1970-luvuilla. Kognitiivinen semantiikka syntyi vastareaktionä strukturalismille ja Chomskylle. George Lakoff on yksi kognitiivisen semantiikan kehittäjistä. Strukturalismissa pragmatiikka erotetaan semantiikasta. Kognitiivisessa semantiikassa sen sijaan tutkitaan kieltä käytössä. Suuntauksen piirissä ajatellaan, että kaikki käyttötavat, myös epätavalliset, ovat tärkeä osa kielen merkitystä. Kuten kognitiivisessa kielitieteessä yleisemmin, kognitiivisessa semantiikassa kielitaito nähdään yhtenä muihin kognitiivisiin toimintoihin yhteydessä olevana yleisen kognitiivisen kyvyn osana. (Vogel 2011: 17–19.)

Talmy (2000: 1) kuvaa kognitiivista lingvistiikkaa – tai kognitiivista semantiikkaa, kuten hän suuntausta myöhemmin (ks. Talmy, mts. 4) nimittää – osoittamalla, millainen sen suhde on kolmeen kielen analyysin lähestymistapaan, joita hän kutsuu muodolliseksi, psykologiseksi ja käsitteelliseksi. Muodollinen lähestymistapa, jota edustaa morfologisen, syntaktisen ja leksikaalisen rakenteen tutkimus, keskittyy merkityksestä etäännytettyihin, kielellisten muotojen ilmaisemiin rakenteellisiin malleihin. Psykologinen lähestymistapa tarkastelee kieltä melko yleisten kognitiivisten järjestelmien näkökulmasta. Käsitteellinen lähestymistapa tarkastelee sitä, kuinka kieli jäsentää käsitteellistä sisältöä. Kognitiivinen semantiikka painottaa jälkimmäistä lähestymistapaa. Lisäksi se ilmentää kahta edellistekin tutkimalla kielen muodollisia ominaisuuksia sen käsitteellisestä näkökulmasta ja pyrkimällä yhdistämään löydöksensä kognitiivisiin rakenteisiin. Kognitiivinen semantiikka pyrkii ottamaan selvää

niistä käsitteelliseen sisältöön liittyvistä yleisemmistä kognitiivisista rakenteista, joihin sekä psykologiasta että kielitieteestä tutut kognitiiviset rakenteet kuuluvat. (Talmy, mts. 2–3.)

3.2 Metafora

3.2.1 Metaforan määritelmiä

Metaforan määrittely ei ole yksiselitteistä. Metaforia voidaan tarkastella eri tieteenalojen näkökulmista, ja metaforateorioita on olemassa useita. Hellsten (1998: 64) paikantaa metaforatutkimuksen alun kieli- ja kirjallisuustieteisiin sekä retoriikan tutkimukseen. Näiden lisäksi metaforia on tutkittu muun muassa filosofiassa, psykologiassa, kasvatustieteissä ja yhteiskuntatieteissä, kuten ympäristöpolitiikassa ja journalismin tutkimuksessa (Harvilahti, Kalliokoski, Nikanne & Onikki 1992: 7; Hellsten 1998: 64–65). Metaforat kuuluvat kognitiivisen tutkimuksen tyypillisiin teemoihin (Leino 1994: 12).

Perinteisen kielitieteellisen näkemyksen mukaan metafora on jonkin kuvaamista jonkin toisen avulla (Vogel 2011: 99). Kirjallisuudentutkimuksessa metafora on retorinen tehokeino ja trooppi eli kielikuva, joka on tunnettu ainakin Aristoteleen *Runousopista* lähtien. Aristoteleen määritelmän mukaan metafora on toiselle asialle kuuluvan nimityksen antamista jollekin asialle. Yksi selite kuuluu: metafora on vertaus ilman *kuin*-sanaa. Se luo verrattavien kahden erilaisen ilmiön välille ristiriidan, jonka vastaanottaja ratkaisee ilmiöiden rakenteellisen samankaltaisuuden avulla. (Onikki-Rantajääskö 2008: 50.) Kognitiivisessa semantiikassa metaforisena nähdään kaikki kielellisen ilmauksen konkreettisesta merkityksestä poikkeava käyttö (Vogel 2011: 99).

Metafora voidaan määritellä myös yhdeksi merkityksenmuutoksen tyypiksi. Muut tyypit ovat metonymia, paronymia ja ellipsi. Metafora perustuu sanojen tarkoitteiden samankaltaisuuteen, metonymia tarkoitteiden yhdessä esiintymiseen, paronymia sanojen äänteelliseen samankaltaisuuteen ja ellipsi sanojen yhdessä esiintymiseen kielenkäytössä. Merkityksenmuutoksen loppuvaiheessa sanalla on vanha, ensimmäiseen tarkoitteeseen viittaava merkitys, ja uusi, toiseen tarkoitteeseen viittaava merkitys. Jos metaforinen merkityksenmuutos toteutuu täydellisesti, vanha merkitys poistuu kokonaan käytöstä. Jos taas sana saa uuden päämerkityksen eikä vanha jää pois käytöstä, kyseessä on polysemia. (Kuiiri 2012: 44–45.)

Joidenkin käsitekenttien eli ulkomaailman tarkoitteiden ryhmien ilmaisussa on runsaasti metaforia. Tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset käsitekentät, joihin liittyy tabunkaltaisuutta, kuten sukupuolisuus, petoeläinten nimitykset ja kuolema. On myös käsitekenttiä, jotka tarjoavat herkästi muille

alueille metaforia. Tällaisia ovat esimerkiksi luontoa kuvaavat sanat, joista on saatu metaforia ihmisen mentaalisille toiminnoille, ja sotilassanasto, josta on ammennettu metaforia eri urheilulajien terministöön. Kognitiivinen metafora selittää jälkimmäistä ilmiötä: koska samantapainen keskinäinen voimien koettelu kuin urheilussa on vanhastaan ollut tavallista sodissa, urheilua on mielletty sotaan liittyvien toimintojen kautta. (Kuiri 2012: 46, 93.)

3.2.2 Kognitiivinen metaforateoria

Nojaan tutkimuksessani George Lakoffin ja Mark Johnsonin alun perin vuonna 1980 esittelemään metaforateoriaan. Lakoff on kognitiivisen semantiikan teoretikko ja Johnson filosofi (Strack 2019: 1; Onikki-Rantajääskö 2008: 51). Lakoffin ja Johnsonin (2003: 5) määritelmän mukaan metaforan ydin on jonkin asian ymmärtäminen ja kokeminen jonakin toisena. Tämä muistuttaa edellä esittämäni perinteistä kielitieteellistä näkemystä. Määritelmien ero piilee kuitenkin siinä, että kognitiivisen metaforateorian näkemys on kokonaisvaltaisempi, perustavanlaatuinen. Lakoffin ja Johnsonin (mts. 3) näkemyksen mukaan koko ihmisen käsitejärjestelmä on pohjimmiltaan metaforinen. Koska käsitteet jäsentävät ajatteluumme, hahmottamistamme, kokemuksiamme ja toimintaamme, metaforissa ei ole kyse vain kielestä. Toki kieli on tärkeä lähde etsittäessä todisteita käsitejärjestelmän luonteesta, sillä kielen metaforiset ilmaukset ovat systemaattisella tavalla sidoksissa metaforisiin käsitteisiin. Lakoff ja Johnson kirjoittavat käsitteelliset metaforat kapiteelein, kuten esimerkiksi VÄITTELY ON SOTAA. (Lakoff & Johnson, mts. 3–7.)

Tapauksia, joissa yhtä käsitettä jäsennetään metaforisesti toisen sanoilla, Lakoff ja Johnson (2003: 14) kutsuvat strukturaalisiksi eli rakennemetaforiksi. Toinen metaforatyyppejä ovat orientoivat eli suuntametaforat, joissa kokonaista käsitteiden järjestelmää jäsennetään suhteessa toiseen. ”Orientoivat metaforat antavat käsitteelle spatiaalisen suunnan”, kuten ylös–alas, sisään–ulos, edessä–takana, syvällä–pinnalla tai keskellä–reunalla. Metaforiset orientaatiot pohjautuvat fyysiseen ja kulttuuriseen kokemukseen. Esimerkkeinä toimivat TERVEYS JA ELÄMÄ OVAT YLHÄÄLLÄ ja SAIRAUS JA KUOLEMA OVAT ALHAALLA. (Lakoff & Johnson, mts. 14–15.)

Kolmas tyyppi ovat ontologiset metaforat, jotka pohjautuvat kokemukseen fyysisistä kohteista, erityisesti omasta kehosta. Ne ovat tapoja nähdä tapahtumat, toiminnot, tunteet ja ajatukset aineellisesti entiteetteinä eli kokonaisuuksina tai olioina. Kun kokemukset ymmärretään esineinä tai olioina, niihin voidaan viitata ja niitä voidaan kategorisoida, ryhmitellä ja ilmaista määrällisesti. Esimerkkinä entiteetti- ja ainemetaforista toimii MIELI ON KONE, joka ilmenee esimerkiksi lauseessa *he broke down* (’hän hajosi, murtui, sai hermorumahduksen’). Toinen ontologisten metaforien tyyppi on

säiliömetafora, joka perustuu siihen, että ihminen on fyysinen olento, jota ihon pinta erottaa muusta maailmasta. Ihminen on ikään kuin säiliö, jolla on rajaava pinta ja sisällä–ulkona-orientaatio. Ihminen projisoi tätä orientaatiota muihin fyysisiin kohteisiin ja näkee nekin säiliöinä, joilla on sisä- ja ulkopuoli. Projisointi voi kohdistua pintojen rajaamiin kohteisiin, kuten huoneisiin (esimerkiksi kuljemme *sisään* huoneeseen ja huoneesta *ulos*), mutta myös luontoon, kuten metsään (olemme *metsässä* tai metsän *ulkopuolella*). Lisäksi voidaan kuvata tapahtumia, toimintaa ja olotilaa (hän on *ulkona* kilpailusta tai *he's in love*). Kolmas ontologinen metaforatyyppi on personifikaatio. Selvimmässä tapauksessa fyysiseen kohteeseen viitataan ihmisenä. Personifikaation avulla kokemukset ei-inhimillisistä kohteista, abstrakteistakin, voidaan ymmärtää inhimillisten ominaisuuksien ja toimintojen käsittein. Esimerkkinä toimii *inflaatio syö voittomme*. Personifikaation selitysvoima piilee sellaisten käsitteiden käyttämisessä, jotka ihminen voi ymmärtää omien vaikuttimiensa, tavoitteidensa, tekojensa ja ominaisuuksiensa pohjalta. (Lakoff & Johnson 2003: 25–34.)

Metaforan luonteeseen kuuluu, että se sekä korostaa että piilottaa kuvaamansa tarkoitteen ominaisuuksia. Samalla kun käsitteen yksi puoli mielletään toisen käsitteen avulla, jäävät käsitteen muut näkökohdat välttämättäkin piiloon. Metaforinen käsite sallii keskittymisen yhteen näkökohtaan estäen siten keskittymästä sellaisiin puoliin, jotka eivät ole yhteensopivia kyseisen metaforan kanssa. (Lakoff & Johnson 2003: 10.)

Vaikka metaforiset käsitteet ovat systemaattisia, metaforinen jäsentäminen on myös osittaista. Käsitteellisillä metaforilla on nimittäin ”käytetty” ja ”ei-käytetty” puoli. Käytetyn puolen ilmaukset kuuluvat tavalliseen arkipäiväiseen kirjaimelliseen kieleen, jolla metaforan kohteesta puhutaan. Eikäytetyn puolen ilmaukset eivät kuulu tavalliseen vaan mielikuvitukselliseen kieleen. Monia metaforisia ilmauksia käytetään metaforisten käsitteiden muodostaman järjestelmän piirissä. Tämän systeemin metaforiset käsitteet ovat konventioiden vakiinnuttamia ja käytössä yhtenäen jokapäiväisessä elämässä ja ajattelussa. Tällaisten metaforisten ilmausten lisäksi on olemassa itsenäisiä, erillisiä metaforisia ilmauksia, joita ei käytetä systeemisesti. (Lakoff & Johnson 2003: 52–54.) Tästä esimerkkinä toimii *pöydänjalka*, joka on metaforan PÖYTÄ ON IHMINEN ainoa käytetty osa. Tavallisessa kielenkäytössä ei puhuta esimerkiksi *pöydän käsistä* tai *pöydän selästä*. (vrt. Lakoff & Johnson, mts. 54.) Tällaiset kulttuurissa ja kielessä marginaaliset metaforat, joiden käytetty osa koostuu vain yhdestä vakiintuneesta ilmauksesta, voidaan kuitenkin laajentaa niiden ei-käytetylle puolelle, kun keksitään uusia metaforisia ilmauksia tai lasketaan leikkiä (Lakoff & Johnson, mts. 54–55).

3.3 Metonymia ja polysemia

Määrittelen vielä lyhyesti metonymian ja polysemian, koska ne liittyvät läheisesti metaforaan ja koska hyödynnän näitä käsitteitä analyysissäni. Metaforat tuovat sanastoon polysemiaa (Onikki-Rantajääskö 2008: 51). Polysemia on sanojen ja muiden merkkien monimerkityksisyyttä (Larjavaara 2007: 104). Leinon (1993: 125) mukaan polysemia on kielellisen yksikön merkityksen variaatiota. Hän määrittelee polysemian siten, että kielellisellä yksiköllä, kuten sanalla tai morfeemilla, on useampia merkityksiä, jotka lisäksi ovat yleensä kontekstisidonnaisia. Näiden eri merkitysten erottaminen ei kuitenkaan ole ongelmattonta. Yksi rajanveto tehdään polysemian ja homonymian välillä. Kun polysemiassa on kyse saman sanan eri merkityksistä, on homonymiassa kyse eri sanojen samanlaisesta fonologisesta asusta. (Leino 1993: 121–122.) Polysemian kriteeri ja minimivaatimus on perheyhtäläisyyden piirissä oleminen. Perheyhtäläisyydellä tarkoitetaan ”sellaista jonkin joukon sisäistä järjestymistä, että joukon jäsenet – – ovat ikään kuin lenkkejä – – ketjussa, jossa jokaisella lenkillä on yhteys ainakin johonkin toiseen lenkkiin, mutta yhteyksien ei tarvitse olla samanlaisina toistuvia eri liitoksissa”. (Larjavaara 2007: 118–119.)

Metaforan parina esiintyy usein metonymia. ”Siinä osa edustaa kokonaisuutta, kokonaisuus osaa tai jokin muu lähekkäinen elementti sen kanssa usein esiintyvää.” (Onikki-Rantajääskö 2008: 55.) Metonymiassa yhdellä entiteetillä viitataan toiseen, siihen liittyvään entiteettiin. Esimerkiksi lauseessa *hän pitää markiisi de Saden lukemisesta* viitataan markiisiin kirjoituksiin. (Lakoff & Johnson 2003: 35.) *Kirjallisuuden sanakirjassa* (Hosiaislouma 2003: 580) metonymia määritellään sanan korvaamiseksi toisella, siihen olennaisesti liittyvällä, konkreettisesti tai abstraktisti sukua olevalla sanalla. Metonymia edellyttää, että rinnastettujen asioiden välillä on jo olemassaoleva, tunnettu yhteys (Hosiaislouma, mts. 581). Lakoffin ja Johnsonin (mts. 37) mukaan metonymia ei ole vain poeettinen tai retorinen keino. Siinä ei ole kyse pelkästään kielestä, sillä metaforien tapaan metonyymiset käsitteet, kuten OSA KOKONAISUUDESTA, ovat systemaattisia, perustuvat kokemukseen ja jäsentävät kieltä, ajatuksia, asenteita ja tekoja. Metonyymiset käsitteet mahdollistavat yhden asian käsitteellistämisen sen suhteen avulla, joka asialla on toiseen. (Lakoff & Johnson, mts. 37, 39.) Erona metaforaan on se, että metonymia luo yhteyden yhden käsitteellisen alan sisällä, kun taas metaforassa siirrytään alueelta toiselle (Saeed 2009: 365).

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Aineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta miesten ja yhdestä naisten liiga- tai MM-tason ottelun talenteesta. Ottelut on pelattu vuoden 2022 marraskuun ja vuoden 2023 tammikuun välisellä ajanjaksolla. Aineistossa esiintyy eri selostajia. F-liigan pelit ovat nähtävissä Ruutu+-palvelussa ja MM-ottelut Yle Arenassa. MM-välieräottelu Ruotsi–Suomi pelattiin 12.11.2022, ja sen selosti Matti Härkönen. Härkönen selosti kaikki Ylen vuoden 2022 miesten MM-ottelut. Härkönen on kokenut ja tilannetajuisiksi keuhutu selostaja, joka on salibandyyn lisäksi selostanut muitakin lajeja, kuten jalkapalloa (Pasanen; Touru 2022; Vasara 2018).

F-liiga on Suomen korkein sarjataso salibandyssä. Miesten liigaotteluita näytettiin laskujeni mukaan tv-tuotantona (ei seuratuotantona) toteutettuina lähetyksinä menneellä kaudella tammikuun loppuun mennessä yhteensä viisitoista, joista kaksitoista selosti Tuomo Reponen ja loput kolme Petri Pyysing. Naisten puolella F-liigan A-lohkoissa näitä studiolähetyksiä oli kuluneella kaudella tammikuun loppuun mennessä yhteensä neljä. Niistä Reponen ja Pyysing selostivat kumpikin kaksi. Reponen on viitattu salibandyselostajien eliittiin kuuluvana selostajana, ”salibandyväen” sydämet valloittaneena luottoselostajana ja ”salibandyyn ainoana äänenä”. Reponen on selostanut myös jääkiekkootteluita. (Suomen Salibandyliitto ry 2018; Tuominen 2019.) Reponen selostamista otteluista valitsin tarkasteluun 29.1.2023 pelatun miesten Oilers–SPV-ottelun. Pyysing on ainakin itse pelannut salibandyä ja tekee salibandyaiheista podcast-ohjelmaa (ks. Blackbirds Podcast 2023; Blackbirds United Ry 2015). Hänen selostamistaan otteluista valitsin 16.11.2022 pelatun naisten EräViikingit–SB-Pro-ottelun.

Valitsin aineistoon kaksi miesten ottelua ja yhden naisten ottelun, koska halusin aineiston vastaavan todellisuutta. Ruutu+-palvelun tarjonnastakin nähdään, että miesten ottelut saavat enemmän painoarvoa. Itkonen ja kumppanit (2008: 71) toteavatkin, että urheilumediaa hallitsevat miehet; miesurheilu korostuu kansallisessa mediassa, ja urheilutoimittajista valtaosa on miehiä. Halusin aineistooni selostuksia eri henkilöiltä kattavamman kuvan saamiseksi. Samasta syystä en rajannut tarkastelua pelkkiin F-liigan otteluihin. Valitsin kyseiset ottelut myös siksi, että ne oli pelattu lähellä tutkimusprosessin alkua. Halusin tutkielman kuvastavan nykyhetken tilannetta. Aineistoni MM-ottelussa pelattiin kolmen erän lisäksi kymmenen minuutin jatkoaika, ja sitä seurannut rangaistuslaukauskilpailu venyi toiselle kierrokselle. Muut kaksi ottelua päättyivät kolmannen erän jälkeen.

4.2 Menetelmät

Tutkimukseni on laadullinen. Mukana on kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä sen verran, että vertailen eri metaforaluokkien kokoja keskenään. Aineiston keruuvaiheeseen kuului lähinnä otteluiden etsiminen ja valitseminen ja ottelutallenteiden katsomisoikeuksien hankkiminen. Aineiston analyysi alkoi valittujen otteluiden katsomisella. Määrittelen selostuksen alkavan siitä, kun puheenvuoro siirretään ennakkostudiosta selostajalle. Näin ollen selostukseen sisältyy itse ottelun lisäksi joukkueiden kokoonpanojen esittely. Selostus päättyy, kun puheenvuoro siirretään ottelun jälkeen takaisin studioon. Selostukseen eivät sisälly esimerkiksi erätauoilla studion asiantuntijoiden esittämät kommentit ja analyysit. MM-ottelussa peliä kommentoi sen aikana selostajan lisäksi asiantuntija Perttu Kytöhonka, ja sisällytinkin tutkimukseen myös hänen puheensa. Kirjasin ylös jokaisesta tallenteesta ne kohdat, joissa esiintyy jokin metaforaa muistuttava ilmaus. Litteroin selostusta sanatarkasti. Litteroinnissa sovelsin ja yksinkertaistin Mustanojan (2011: 86–87) väitöskirjassaan käyttämää nykyaikaistettua versiota puolikarkeasta tarkekirjoituksesta sekä Itkosen (1997: 69–81) kuvaamaa karkeistettua kirjoitustapaa. Ajan, selostajan, itse metaforisen ilmauksen ja sitä ympäröivän lausuman lisäksi kirjoitin tarvittaessa muistiin, missä tilanteessa kyseinen ilmaus sanottiin. Usein asiayhteys kuitenkin selviää metaforaa ympäröivästä puheesta. Litteroitua selostuspuhetta kertyi reilut 40 sivua.

Huomasin jo alkuvaiheessa, että aineistossa esiintyy metaforia, joiden leksikaalistumiskehitys on eri vaiheissa. Metaforat muodostavatkin ”väljärajaisen erityyppisten metaforien jatkumon, jonka toisessa päässä ovat kuolleet metaforat ja toisessa päässä innovatiiviset metaforat” (Hellsten 1998: 73). Nöthin (1990: 131) mukaan metaforien vakiintumisessa on neljä vaihetta: Ensimmäinen on alkuperäinen, luova metafora. Seuraavassa vaiheessa metaforasta tulee osa tavallista kielenkäyttöä eli leksikaalistunut metafora. Läpinäkymättömästä metaforasta puhutaan, kun alkuperäinen kirjaimellinen merkitys häviää. Lopulta päästään kuolleeseen metaforaan, jonka kirjaimellisen merkityksen tietää vain etymologi. (Nöth, mp.) Osa aineiston ilmauksista on niin yleiskieleen vakiintuneita, ettei niitä enää välttämättä tunnista metaforiksi. Tällaiset kuolleet metaforat rajasin tutkimuksen ulkopuolelle. Osa ilmauksista taas on lajiekieleen vakiintuneita termejä, jotka yleiskielessä saattavat olla metaforisia. Aivan lajin perussanastoon kuuluvia käsitteitä en sisällyttänyt litteraattiin. Perussanastolla tarkoitan keskeisimpiä käsitteitä, joita ilman salibandysta on lähes mahdotonta puhua, kuten *hyökätä*, *puolustaa* ja *torjua*. Aineistossa esiintyy myös yleiskieleen kuuluvia metaforia, jotka ovat ”eläviä” eli joissa metaforisuus on nähtävissä. Lisäksi aineistosta löytyy koko joukko metaforaa muistuttavia kuvallisia ilmauksia ja muunlaisia kiertoilmauksia. Sisällytin litteraattiin myös tällaiset epäselvät tapaukset.

Analyysin ensimmäisen vaiheen tukena käytin verkosta löytyvää *Kielitoimiston sanakirjaa*. Luokittelin aineistolöydökset seuraaviin ryhmiin: polysemia, metonymia, enemmän tai vähemmän vakiintuneet metaforat, uudet metaforat sekä muut. Polysemiaksi määrittelin tapaukset, joissa sanan selitteet oli jaettu useampaan merkitysryhmään sanakirjassa. Enemmän tai vähemmän vakiintuneet metaforat jaottelin lajisanastoon ja yleiskieleen. Lajisanastolla tarkoitan sanoja, joiden tyypilliseksi käyttöalaksi eli erikoisalaksi, sävyksi tai tyyliksi on sanakirjassa ilmoitettu urheilu. Näin ollen kaikkien ilmausten käyttöala ei rajaudu yksinomaan salibandyyn. Aineistossa esiintyy myös ilmauksia, joita ei löydy *Kielitoimiston sanakirjasta* mutta joiden tiesin tai arvelin olevan yleisesti käytettyjä salibandy- tai muussa urheilukielessä. Määrittelinkin lajisanastoon kuuluviksi metaforiksi myös ilmaukset, joille ei löytynyt selitettä sanakirjasta mutta jotka esiintyivät useammassa urheilu-uutisessa tai urheiluseuran julkaisussa verkossa. Yleiskielen metaforiksi luin ilmaukset, joiden käyttöalaksi on sanakirjassa ilmoitettu kuvakieli ilman viittausta urheiluun. Uusilla metaforilla tarkoitan luovia, vakiintumattomia metaforia, joita ei siten myöskään löydy sanakirjasta. Jäljelle jäävään luokkaan keräsin rajatapaukset, jotka eivät lopulta ole metaforia.

Tarkempaan analyysiin otin uudet metaforat. Kiinnostavia löydöksiä olisi ollut myös lajikielen metaforissa, mutta niihin ei ollut mahdollista keskittyä tässä tutkielmassa. Luokittelin uudet metaforat metaforatyyppeihin eli strukturaalisiin, orientoiiviin ja ontologisiin metaforiin. Koska hyödynän luokittelussa Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriaa, kyseessä on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Tuomen ja Sarajärven (2018: 133) mukaan teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä edetään aineiston ehdoilla, vaikka siinä käytetään jo olemassa olevia teoreettisia käsitteitä. Aikaisempi tieto ohjaa analyysia siten, että analyysi ei suoraan pohjautu teoriaan, vaan teoria voi olla siinä apuna. ”Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit.” (Tuomi & Sarajärvi, mts. 109–110.) Orientoivien ja ontologisten metaforien osalta sisällytin analyysiin myöhemmin myös lajikielen ja yleiskielen ilmaukset, sillä uusista metaforista näitä tyyppejä löytyi hyvin vähän. Strukturaalisia metaforia tarkastelin vielä niiden kohteiden ja lähteiden näkökulmasta. Pyrin löytämään laajempia kohde- ja lähdealueita ja jäsentelemään löydöksiä niiden mukaan.

5 Metaforat aineistossa

5.1 Strukturaaliset uudet metaforat kohdealueittain

Esittelen seuraavaksi analyysini tuloksia kohdealueittain edeten aineistoni suurimmista eli eniten erilaisia metaforisia ilmauksia sisältävistä alueista pienimpiin eli sellaisiin, joita edustaa vain yksi metafora. Käsittelen saman otsikon alla kohdealueet, jotka esiintyvät yhtä monessa metaforassa. Esitän metaforiset ilmaukset myös taustalla olevan käsittemetaforan muodossa (kapiteelit) aina, kun käsittemetafora on mahdollista hahmottaa. Usein lähde voi kuitenkin olla peräisin niin monelta eri lähdealueelta, että yksiselitteisen käsitteellisen metaforan nimeäminen ei onnistu. Niinpä useimmat tapaukset ovat kielellisen metaforan muodossa.

5.1.1 Maalinteko ja pelaajat

Maalinteko on kohdealueena seuraavissa metaforissa: maalinteko on leipomista (SALIBANDY ON LEIPOMISTA), maalinteko on takomista, maalinteko on painamista, maalinteko on mättämistä, maalinteko on puttaamista (SALIBANDY ON GOLFIA), maalinteko on vastustajan kurittamista, maalipaikka on tontti, maalipaikan tekeminen on leipomista (SALIBANDY ON LEIPOMISTA), maalipaikan elementit tai kehkeytymässä olevat maalipaikat ovat aihioita (SALIBANDY ON ESINEEN TYÖSTÄMISTÄ) ja maalin yläkulma on se, missä mummo pitää polkupyörää. Takominen, painaminen, mättäminen ja puttaaminen ovat kuvailevia ilmauksia, jotka luonnehtivat maalinteon tapaa. Ilmausta *tontti* käytetään yleensä salibandyssä ja muissakin lajeissa, kun tarkoitetaan pelipaikkaa. Esimerkistä (1) nähdään, että tässä tapauksessa metaforaa ei kuitenkaan käytetä sen vakiintuneemmassa merkityksessä.

(1) – – SPV:llä, tähän erään muutama paikka on ollut, viimeisimpänä tuo Peter Kotilaisen erinomainen **tontti**. (ottelu 2)

Pelaajia kuvaavat metaforat ovat seuraavanlaisia: pelaajat ovat sonneja (PELAAJAT OVAT ELÄIMIÄ), pelaaja on gaselli (PELAAJAT OVAT ELÄIMIÄ), pelaajat ovat kiitureita (PELAAJAT OVAT KULKUNEUVOJA), pelaaja on umpikuja, maalivahti on toteemi, (tietty) maalivahti on vuori, (tietty) pelaaja on liekki, (tietty) pelaaja on hirmumyrsky, (tietty) pelaaja on kuningas ja (tietty) pelaaja on lordi. Huomionarvoista pelaajiin kohdistuvissa metaforissa on se, että ne ovat kaikki peräisin yhden ja saman selostajan puheesta. Metaforat, joissa lähteenä on eläin tai kulkuneuvo, perustuvat kohteen ja lähteen olemuksen ja ominaisuuksien samankaltaisuuteen. Umpikujametafora esimerkissä (2) perustuu pelitilanteeseen.

(2) nyt tulee **umpikuja nimeltä Stenfors** vastaan. (ottelu 1)

Erään pelaajan kutsumisessa liekiksi on kyse lempinimestä (Janne ”Liekki” Lamminen). Moni metafora selittyy kielellisellä leikittelyllä ja pelaajan taustalla. Esimerkeistä (3) ja (4) nähdään, että selostaja hyödyntää alkusointua eli allitteraatiota.

(3) **Hollolan hirmumyrsky** iskee jälleen! (ottelu 1)

(4) – – mutta vielä ei **Lopen lordi** saa leivottua palloa verkkoon. (ottelu 1)

5.1.2 Pelaaminen ja yksi vastaan yksi -pelaaminen

Pelaamista ylipäättään kuvaavat aineistossa nämä metaforat: joukkue- tai yhteispeli on yhteissoittoa (SALIBANDY ON SOITTAMISTA), PELAAMINEN ON TYÖNTEKOA, pelaaminen on vastustajan kyydissä pysymistä (SALIBANDY ON KULKUNEUVOLLA LIIKKUMISTA), pelaaminen on operoimista, pelaaminen on nuorallatanssia ja (tietyn pelaajan) pelaaminen on roihuamista. Roihuaminen liittyy edellä mainittuun pelaajaan ja hänen lempinimeensä. *Työ* ei viittaa yksistään ansiotyöhön, vaan sitä käytetään myös monissa muissa merkityksissä (ks. *Kielitoimiston sanakirja* s.v. *työ*). Töiden tekeminen ei varsinaisesti ole metafora salibandyn pelaamisesta puhuttaessa. Esimerkin (5) olen kuitenkin tulkinnut metaforiseksi, koska siinä viitataan kuvitteellisiin työhaalareihin.

(5) Jenni Särö painaa, **painaa** siellä **haalarit päällä duunia** – –. (ottelu 3)

Yksi vastaan yksi -tilanteilla tarkoitan kaksinkamppailutilanteita, joissa taistellaan pallosta, tai tilanteita, joissa pelaajalla on vastassaan yksi vastustaja, joka on ohitettava esimerkiksi harhauttamalla. Tällaisia tilanteita kuvataan aineistossa seuraavilla metaforilla: yksi vastaan yksi -pelaaminen on painimista (SALIBANDY ON PAINIA), pelaajaan kiinni tuleminen (selän puolelta) on syliin ottamista, roikkuminen vastustajassa on halaamista, vastustajan voittaminen yksi vastaan yksi -tilanteessa on viemistä, maalivahdin harhauttaminen on omille teilleen viemistä ja vastustajan rike yksi vastaan yksi -tilanteessa on kaksinkamppailuvoitto tuomariäänin (SALIBANDY ON NYRKKEILYÄ TAI MUUTA URHEILUA). Yhteistä yksi vastaan yksi -tilanteita kuvaaville metaforille on se, että niiden funktio näyttäisi olevan tunnelman keventäminen. Niissä kaksinkamppailutilanteisiin suhtaudutaan kepeästi, jopa leikkisästi. Esimerkki (6) havainnollistaa viimeistä metaforaa.

(6) välitön paine Latvalaan kahdelta Oilers-pelaajalta mutta, Latvala **saa** tästä **tuomariäänin kaksinkamppailuvoiton** joten SPV pääsee tästä jatkamaan – –. (ottelu 2)

5.1.3 Laukominen, ottelu ja joukkue

Laukomista kuvataan seuraavin metaforin: LAUKOMINEN ON AMPUMISTA, laukominen on pommittamista (SALIBANDY ON SOTAA), laukominen on tälläämistä, laukominen on paukuttamista, laukaus on kumura(lyönti) (SALIBANDY ON PESÄPALLOA) ja laukaisuvoima on tulivoimaa (SALIBANDY ON SOTAA). Pommittaminen, tällääminen ja paukuttaminen luonnehtivat jälleen laukomista. Samoin *kumura* kertoo laukauksen mallista.

Ottelusta puhutaan seuraavin metaforin: OTTELU ON JUOKSU- TAI MUU NOPEUSKILPAILU, ottelu on näytös, peli on sirkusta, peliesitys on ritsasta lennähtävä kivi ja MM-kilpailut ovat kekkerit. Esimerkki (7) havainnollistaa käsittemetaforaa ottelusta juoksu- tai muuna nopeuskilpailuna.

(7) Ruotsi **karkasi** jo **kahden maalin johtoon** Kim Nilssonin osumalla mutta, **Suomi tuli** Nico Salon upean upean maalin jälkeen **maalin päähän** – –. (ottelu 1)

Esimerkin (8) ritsametafora osoittaa erityistä luovuutta.

(8) aistit on herkillä, nautintoa jännitystä edessä ja lataus aivan tapissa varmasti, minkälainen **kivi** sieltä **ritsasta** sitten **lennähtää** kun täyteen mittaan venytynyt **kuminauha vapautetaan**, kuten nyt tapahtuu – –. (ottelu 1)

Joukkuetta kuvataan aineistossa näin: joukkue on orkesteri (SALIBANDY ON SOITTAMISTA), joukkue on pakka, joukkue on paketti, (kentällä olevan) joukkueen muodostelma on pakka ja (kentällä olevan) joukkueen muodostelma on paketti. Joukkueen mieltäminen pakkana tai pakettina käy järkeen, sillä pakka voi tarkoittaa muun muassa korttipakkaa tai muuta samankokoisista levymäisistä esineistä koostuvaa pinoa (*Kielitoimiston sanakirja s.v. pakka*). Samoin paketti voi tarkoittaa nippua eli ”yhteen liittyvien asioiden kokonaisuutta” (*Kielitoimiston sanakirja s.v. paketti*).

5.1.4 Pelaajavartiointi ja liikkuminen kentällä

Pelaajavartiointiin kohdistuvat seuraavat metaforat: pelaajavartiointi on pois ottamista, vastustajien houkuttelu puoleensa on sitomista (SALIBANDY ON SOTAA), pelaajavartiointi on pihdeissä pitämistä ja laukaisu-uhan poistaminen (laukomisen estäminen) on tappamista. Yleensä salibandyssä sitomisella tarkoitetaan mailan sitomista, joka on samankaltainen rike kuin mailan painaminen tai nostaminen. Esimerkistä (9) kuitenkin nähdään, että tässä tapauksessa sitomisella viitataan sotilaskielen merkitykseen. Sotilaskielessä vihollisen sitomisella tarkoitetaan vihollisen estämistä irrottautumasta toimimaan toisaalla (*Kielitoimiston sanakirja s.v. sitoa*). Asiantuntija kuvailee tilanteessa Ruotsin ylivoimamuodostelmaa ja tarkoittaa *boksilla* maalialuetta.

(9) Kevin Haglund on tossa boksissa ja ja osuu ilmasta ja **sitoo pelaajia itseensä** – –. (ottelu 1, asiantuntija)

Kentällä liikkumiseen kohdistuu seuraavanlaisia metaforia: liike hyökkäysmuodostelman keskelle syöttöpaikkaan on kurkkaus, kahden vastustajan väliin liikkuminen on ”hodarin” keskelle ajamista, hieman harkitsemattomasti nouseminen on haukkaamista ja pyörähtely on hyrrän laittamista pyörimään. Esimerkin (10) hotdog-viittaus ilmentää kyseisen selostajan viihdyttävää tyyliä.

(10) Astala, ajaa siihen pienen **hodarin keskelle** mutta, SPV ei tästä pääse pallon kanssa kuitenkaan päätyyn. (ottelu 2)

5.1.5 Ottelun analysoiminen ja sarjamenestys

Kun aineistossa viitataan ottelun analysointiin, käytetään seuraavia metaforia: ottelun analysoiminen tai kommentoiminen on kiinni ottamista, ottelun analysoiminen on paketoimista ja vertaaminen on peilaamista. Paketti siis esiintyy tälläkin kohdealueella mutta tällä kertaa paketoimisen muodossa. Kuvallisessa merkityksessä peilaamisella tarkoitetaan yleensä heijastamista, kuvastamista tai ilmentämistä (*Kielitoimiston sanakirja* s.v. *peilata*). Esimerkissä (11) selostaja käyttää ilmausta hieman poikkeavassa merkityksessä.

(11) Ruotsi iso ennakkosuosikki. ja jos **peilataan** viime kisoihin, Ruotsi voitti sen MM-kullan, haki kultaa Suomesta, niin nyt Suomen joukkue se on kokenut kuitenkin selvästi isompia muutoksia kuin Ruotsin joukkue. (ottelu 1)

Sarjamenestykseen liittyvät nämä metaforat: menestykseks eteneminen sarjassa on lentoa, menestykseks eteneminen sarjassa on purjehtimista ja ottelupisteet ovat kotinviemisiä. Lento ja purjehtiminen esimerkeissä (12) ja (13) viestivät etenemisestä niin sanotusti myötätuulessa, jolla *Kielitoimiston sanakirjan* (s.v. *myötätuuli*) mukaan viitataan menestykseen ja suotuisiin olosuhteisiin.

(12) joukkue on pysynyt ehjänä koko kauden käytännössä. vain muutamia poissaoloja. se on totta kai yksi syy mikä pitää nostaa esiin ton SPV:n **lennon** takaa. (ottelu 2)

(13) sitä ennen EräViikingit **purjehti** kolmen ottelun voittoputkessa. (ottelu 3)

5.1.6 Torjuminen, syöttäminen ja muut pienet kohdealueet

Maalivahdin torjumista kuvataan metaforilla ”torjuminen on jäädyttämistä” ja ”pallon kiinni ottaminen ilmasta on liimaamista”. Esimerkissä (14) jäädyttäminen kohdistuu maalinteon yhteydessä mainittuihin maalin aihioihin.

(14) Toriseva **jäädytti** hänen voittomaalياهوitot tossa tossa lopussa – –. (ottelu 1, asiantuntija)

Rangaistuslaukauskilpailuun liittyvät metaforat ”(tyypillinen tai ominainen) rangaistuslaukaus on patenttiratkaisu” ja ”onnistunut rangaistuslaukaus on ottelupallo” (SALIBANDY ON TENNISTÄ TAI MUUTA URHEILUA). Kun patenttiratkaisulla yleensä tarkoitetaan yleispätevää ratkaisua (*Kielitoimiston sanakirja* s.v. *patenttiratkaisu*), on sen merkitys aineistossa jälleen hieman erilainen. Ottelupallo tarkoittaa muun muassa tenniksessä palloa, jonka voittaminen merkitsee otteluvoittoa (*Kielitoimiston sanakirja* s.v. *ottelupallo*). Esimerkki (15) sanottiin tilanteessa, jossa Suomen joukkueen kaikki viisi laukojaa olivat suorittaneet rangaistuslaukauksen. Tilanne oli Suomen hyväksi 2–1 ennen Ruotsin viimeistä laukojaa, joka sitten onnistui maalinteossa.

(15) siin oli Suomella kaksi **ottelupalloa**. mutta ei siinä mitään. (ottelu 1, asiantuntija)

Syöttämiseen liittyvät metaforat ”syötöt maalille ovat ruokaa” ja ”vastustajan muodostelman läpäiseminen syötöillä on sahaamista”. Ruokametafora liittyy lajikielessä käytettävään metaforaan syöttämisestä tarjoilemisena, kuten esimerkiksi (16) nähdään.

(16) ja kyllä Haukkala hyvin tuon paikan tuosta hakee ja kun Kotilainen Koski ovat **tarjoilijoina** niin kyllä **ruokaa** tulee. (ottelu 2)

Esimerkin (17) sahaamismetafora on itse asiassa oikein kuvaava.

(17) nyt **sahataan** Ruotsin pakka useammalla läpisyötöllä – –. (ottelu 1)

Syöttösuuntien peittämistä kuvaavat metaforat ”vastustajan syötön estäminen (laidan vieressä) on laidan laittamista umpeen” ja ”syöttösuunnan peittäminen on luukkujen sulkemista”. Nämä metaforat luovat mielikuvan omaa kenttäpäästä ympäröivästä suojamuurista, jonka aukot tukitaan tai peitetään. Pelin suvereenia pyörittämistä kuvataan metaforilla ”pelin pyörittäminen on vastustajan laittamista mankeliin” ja ”pelin hallinta tai johtaminen on viemistä”. Mankeli muistuttaa lajikielessä käytettävää myllyä, jota Nordlund (2016: 44–45) on analysoinut omassa tutkielmassaan. Välillä kuulee puhuttavan myös pesukoneesta. Kaikkia näitä yhdistää pyörivä liike, joka rinnastuu vastustajan pyörimiseen mukana toisen joukkueen liikutellessa ja hallitessa palloa ja siten peliä.

Sijoittumiseen kentällä liittyvät metaforat ”sijoittuminen on pysäköimistä” (SALIBANDY ON KULKUNEUVOLLA LIIKKUMISTA) ja ”kanssapelaajien sijoittumisen tarkkailu on navigoimista” (SALIBANDY ON KULKUNEUVOLLA LIIKKUMISTA). Esimerkit (18) ja (19) havainnollistavat näitä pelinlukuun ja sen suuntaamaan liikkumiseen liittyviä metaforia.

(18) Sikkinen on **parkkeerannut** oikeaan paikkaan katkomaan. (ottelu 1)

(19) Samuelsson siinä keskustassa odottelee syöttöä ja **navigoi** ympärilleen. (ottelu 1)

Pallonkäsittelyä tai -hallintaa kuvaavat metaforat ”haparointi pallon kanssa on räpiköimistä” ja ”pallon liikkuminen niin, ettei se ole täysin pelaajan hallinnassa, on elämistä”. Räpiköimiseen liittyy konnotaatio avuttomuudesta, mikä ei lisää kyseisen pelaajan uskottavuutta tilanteessa. ilmaus *pallo elää* tarkoittaa muun muassa tenniksessä sitä, että pallo ”on pelissä siten, että sitä voidaan lyödä” (*Kielitoimiston sanakirja* s.v. *elää*). Koska esimerkissä (20) merkitys ei vastaa tätä, en tulkitse tennistä tai muuta urheilulajia metaforan lähdealueeksi.

(20) Tuomas Iiskola Veikkolalle vielä kerran Heikki Iiskolalle vähän **pallo** siinä **elää** joten ei pääse Heikki Iiskola ykkösellä laukomaan. (ottelu 2)

Pelaajiin kohdistuvat ohjeet, odotukset ja toiveet kuvastuvat metaforissa ”toivominen tai odottaminen on tilaamista” sekä ”valmennusjohdon ohjeet tai odotukset ovat lääkärin määräyksiä”. Esimerkit (21) ja (22) osoittavat, että kyseessä ovat käsitykset siitä, kuinka tulisi pelata.

(21) varmasti **tilauksessa** Suomelta pitkää pitkää hyökkäystä nyt ne Suomella on ollu vaarallisia läheltä piti - vaarallisia tilanteita mut ne on ollu sit tosi lyhyitä lyhyitä pallopätkiä – –. (ottelu 1)

(22) Stenfors sutaisee suoraan laidasta yli. **ei ollut sitä mitä lääkäri** tähän vaihtoon **määräsi**. (ottelu 1)

5.1.7 Muut kohteet

Yksittäisiä kohteita, jotka eivät muodosta aineistossa laajempia kohdealueita, kuvaavat seuraavat metaforat: rebound on jatkopala, pelin jähmettäminen on jäädyttämistä, puolustusasemiin palaaminen (pelin suunnan kääntyessä) on oman pään täyttämistä, ”piikkipelaaminen” eli ylimmän pelaajan toiminta (karvaaminen, vastustajan häiritseminen) on sähisemistä, mailoilla huitominen on miekkailua (SALIBANDY ON MIEKKAILUA), ketju eli kentällinen on tehoyksikkö, vastustajat ovat vihollisia (SALIBANDY ON SOTAA), katsojat yleisössä ovat katsomotuomareita, kentällisen vaihto on laukaisin, kentän oma pää on koti, erotuomarin pillin soiminen on punaisen lipun nousemista (maalivahdin ylittäessä maalialueen rajan) (SALIBANDY ON YLEISURHEILUA), joukkueen koettelu on mittaamista, pieneen rooliin jääminen pelissä on pimennossa pysymistä, ilmapiiri tai tunnetila on ritsan kuminauha ja puhti tai henki on happea. Yleensä kuvallisessa kielessä pimennossa olemisella viitataan tietämättömyyteen (ks. *Kielitoimiston sanakirja* s.v. *pimento*), mutta aineiston tapauksessa ei ole kyse siitä. Esimerkit (23–26) havainnollistavat näitä yksittäisiä kohteita kuvaavia metaforia.

(23) hyvä pikku jättö Kuuselalle, Kuusela, tolppaan ja **jatkopala** sisään! (ottelu 2)

(24) **katsomotuomarit** ovat sitä mieltä että ei missään nimessä palloa keskelle. [pojat näyttävät erotuomarin käsimerkkejä, jotka tarkoittavat, että ei maalialue] (ottelu 2)

(25) no nyt kun Suomi vaihtaa sinne Kainulaisen niin samalla samalla se on sellainen **laukaisin** että nyt nostaa Ruotsi prässä. (ottelu 1)

(26) Hasu katsoo että tuliko yliaistuttua mutta, **punainen lippu ei nouse** joten, kaikki hyvin. (ottelu 2)

5.2 Strukturaaliset uudet metaforat lähdealueittain

5.2.1 Konkreettinen käsillä tekeminen ja muut urheilulajit

Suurin lähdealue aineistossani on konkreettinen käsillä tekeminen, joka pitää sisällään kiinni ottamisen, pois ottamisen, pihdeissä pitämisen, paketoimisen, liimaamisen, sahaamisen, umpeen laittamisen, luukkujen sulkemisen, esineen työstämisen, ”oman pään täyttämisen” ja jatkopalan. Näillä metaforilla kuvataan pelaajavartiointia, ottelun analysointia, maalivahdin torjuntatyöskentelyä, syötelyä, syöttämisen estämistä, maalipaikan elementtejä, puolustusasemiin palaamista ja reboundia. Tämänkaltainen lähdealue löytyy myös Kähön (2006) aineistosta. Hän kuvaa lähdealuetta käsittemetaforalla PELAAMINEN ON RAKENTAMISTA ja sisällyttää tähän kategoriaan muun muassa omassa aineistossanikin esiintyvän sahaamisen syötöillä (Kähö, mts. 41). Näin ollen kyseessä ei olisikaan täysin uusi metafora.

Lähes yhtä paljon aineistossa esiintyy muihin urheilulajeihin viittaavia metaforia. Näissä metaforissa salibandyä puhutaan golfiin, pesäpallona, nyrkkeilyyn, painiin, juoksu- tai muun nopeuskilpailun, tenniksen, miekkailun ja yleisurheilun käsittein. Muut urheilulajit näyttäisivät olevan tyypillinen metaforien lähdealue salibandy- ja jääkiekkokielellä myös aiempien tutkimusten perusteella. Vastaavan lähdealueen ovat löytäneet Valli (2008: 51–53) ja Kähö (2006: 36–37). Lisäksi Toivon (2019: 53–54) tutkielmassa esiintyy käsittemetafora JÄÄKIEKKO ON NOPEUSKILPAILUA.

5.2.2 Kulkuneuvot ja luonto

Kulkuneuvoihin, kulkuneuvolla liikkumiseen ja liikenteeseen liittyviä metaforia esiintyy aineistossa yhtä paljon kuin luontoon, luonnonilmiöihin ja eläimiin liittyviä. Selostajat puhuvat kiiturreista, umpikujasta, vastustajan kyydissä pysymisestä, purjehtimisesta, pysäköimisestä ja navigoinnista. Näillä käsitteillä he viittaavat pelaajiin, pelaamiseen, sarjamenestykseen, sijoittumiseen kentällä ja kanssapelaajien sijoittumisen tarkkailuun. Matkanteko ja kulkuvälineet ovat myös Nordlundin (2016: 36) tutkimuksessa kuuden suurimman lähdealueen joukossa. Toivon (2019: 44–50) tutkimuksessa matkailu ja liikennöinti muodostavat niin ikään yhden suurista lähdealueista. Kivimäen (2015: 22–33) tutkielmassa samainen lähdealue on nimetty moottorikulkuneuvoiksi ja liikenteeksi. Myös Vallin (2008: 26–29) tutkimuksessa jääkiekkoa kuvataan matkametaforin. Salibandyuutisista Kähö (2006: 34–35) on löytänyt käsittemetaforan OTTELU TAI OTTELUSARJA ON MATKA.

Luontoon liittyviä lähteitä selostuksissa ovat vuori, liekki, hirmumyrsky, roihuaminen, sonnit ja gaselli. Näillä viitataan pääasiassa pelaajiin. Luontometaforat esiintyvät myös Vallin (2008: 33–35) ja Kivimäen (2015: 64–75) aineistossa. Eläinmetaforat nimetään Kähön (2006: 45–46) ja Nordlundin (2016: 40) tutkielmissa.

5.2.3 Fyysinen käsillä tekeminen ja ruoka

Fyysinen käsillä tekeminen ja ruoka ovat aineistossani keskenään yhtä yleisiä lähdealueita. Fyysisellä käsillä tekemisellä tarkoitan toimintaa, joka on raskaampaa tai kokonaisvaltaisempaa kuin edellä tarkasteltu konkreettinen käsillä tekeminen. Tämän lähdealueen metaforia yhdistää myös niissä käytettyjen verbien kuvailevuus: verbit kuvailevat liikettä tai siitä syntyvää ääntä. Näissä metaforissa maalintekoa ja laukomista kuvataan takomiseksi, painamiseksi, mättämiseksi, tälläämiseksi ja paukuttamiseksi. Aiemmistä opinnäytteistä vastaavaa lähdealuetta ei löydy. Tämänkaltaiset metaforat on niissä saatettu liittää työhön. Näin on ainakin Toivon (2019: 56) tutkielmassa, jossa esimerkkinä työmetaforista mainitaan lapiointi.

Ruokaan, leipomiseen ja syömiseen tai puraisemiseen liittyvissä metaforissa puhutaan ”hodarista”, ruoasta, leipomisesta ja haukkaamisesta, ja niissä viitataan liikkumiseen vastustajien väliin, syöttöihin maalille, harkitsemattomaan nousemiseen kentällä, maalintekoon ja maalipaikan tekemiseen. Ruokametaforat esiintyvät myös Toivon (2019: 59–62), Kähön (2006: 35–36) ja Vallin (2008: 43–44) aineistoissa.

5.2.4 Sota sekä laitteet, välineet ja leikkikalut

Seuraavalla sijalla yleisyytensä perusteella ovat sota ja erilaiset laitteet ja lelut. Vanhastaan urheiluun metaforissa liitetty sota näkyy siis edelleen uusissakin metaforissa. Aineistossa esiintyy joitakin metaforia, jotka ilmentävät käsitteellistä metaforaa salibandystä sotana. Niissä puhutaan pommittamisesta, tulivoimasta, vihollisista, sitomisesta ja yksiköstä. Kohdealueina ovat laukominen, vastustajat, pelaajavartiointi ja pelaajaketju. Sotaan liittyvät metaforat esitellään kaikissa tarkastelemisani aiemmissa tutkielmissa (Nordlund: 39–40; Toivo 2019: 30–34; Kivimäki 2015: 15–18; Kähö 2006: 30–32; Valli 2008: 20–26) ensimmäisten joukossa.

Aineiston metaforissa esiintyviä koneita, laitteita, välineitä tai leikkikaluja ovat mankeli, laukaisin, ritsa ja hyrrä. Niillä viitataan pelin pyörittämiseen, kentällisen vaihtoon, ilmapiiriin tai tunnetilaan, peliesitykseen ja pyörähtelyyn. Näistä mankeliä ja hyrrää sekä samalla niiden kuvaamaa

liikettä kentällä yhdistää pyöriminen. Aiemmista tutkimuksista konemetaforat mainitaan vain Kähön (2006: 42) tutkielmassa, ja siinäkin tällaisten metaforien kohteena on ihmiskeho.

5.2.5 Vieminen ja kulttuuri

Nimesin yhden lähdealueen viemiseksi metaforissa käytetyn verbin mukaan, sillä verbin lukuisten käyttöalojen vuoksi varsinaista lähdealuetta on vaikea osoittaa. Viemisellä viitataan aineistossa vastustajan harhauttamiseen ja pelin hallintaan tai johtamiseen, kuten esimerkit (27–29) osoittavat. Niistä huomataan, että vieminen tässä muodossa on yhden selostajan käyttämä ilmaus.

(27) niin siinä ensin Nilsson **vei** Lehtosuota aika sata–nolla – –. (ottelu 1)

(28) Linus Malmström onnistui siis maalinteossa. **vei** Torisevan omille teilleen ja, käytännössä puolityhjään maaliin rystyltä. (ottelu 1)

(29) – – ja tällä hetkellä tämä Suomen Classic-kenttä, se **vie**, se vie ja vie aika isollakin marginaalilla. (ottelu 1)

Toinenkin selostaja käyttää ilmausta *viellä*, mutta hieman eri muodossa ja merkityksessä. Esimerkeissä (30–32) joku vie eli voittaa kiista-aloituksen, ottelun tai kaksinkamppailut. Tämä onkin ilmauksen vakiintuneempi merkitys urheilukielessä.

(30) Oilers **vie** tämän kiistapallon. (ottelu 2)

(31) se tuskin haittaa Iiskolaa sillä, oma joukkue **vie** tämän pelin lopulta selkeästi yhdeksän–kolme. (ottelu 2)

(32) SPV:n hyökkäyspeli jäänyt hyvin minimaaliseksi tässä avauserässä ja, jos se on muutaman kerran pallon saanutkin tuonne päätyyn niin kyllä Oilers on kaksinkamppailut **vienyt**. (ottelu 2)

Yhtä yleinen aineistossa on kulttuurin lähdealue, joka pitää sisällään sirkukseen ja teatteri- tai muihin esityksiin liittyvät metaforat. Sirkus toimii lähdealueena kahdessa metaforassa: pelaaminen on nuorallatanssia ja peli on sirkusta. Nuorallatanssi on yksi esimerkki metaforista, joilla on suhteellisen vakiintunut merkitys (’tasapainoilu’), mutta joita käytetään aineistossani hieman eri merkityksessä ja jotka olen siksi sisällyttänyt analyysissäni uusiin metaforiin. Teatteri- tai muuhun esitykseen viittaa metafora ottelusta maalivahtien näytöksenä. Vastaavanlainen viihteeksi, taiteeksi tai kulttuuriksi nimetty lähdealue on löydetty monissa aiemmissä tutkielmissa (Valli 2008: 45–46; Kähö 2006: 38–39; Kivimäki 2015: 46–57; Toivo 2019: 39–44).

5.2.6 Soittaminen, läheisyys ja muut pienet lähdealueet

Salibandy mielletään soittamiseksi metaforissa, joissa joukkueeseen viitataan orkesterina ja joukkueeseen yhteispeliin yhteisöittönä. Vastaavan joukkueeseen kohdistuvan orkesterimetaforan on havainnut myös Nordlund (2016: 56–57). Läheisyyteen liittyvissä metaforissa on humoristinen sävy:

vastustaja otetaan syliin tai halaukseen. Nämä metaforat ilmentävät kevyttä suhtautumista pieniin rikkeisiin. Jäädyttämisestä puhutaan kahdessa yhteydessä, torjumisessa ja pelin jähmettämässä. Hallitsijat ja muut arvonimet ovat lähdealueena metaforissa, joissa pelaajaan viitataan kuninkaana tai lordina. Tässä on yhtymäkohta Kähön (2006: 37–38) tutkimukseen, jossa esiintyy metafora HYVÄ JOUKKUE TAI PELAAJA ON KUNINKAALLINEN. Palveluihin liittyvät aineiston metaforat tilaamisesta ja lääkärin määräyksistä. Niissä on kyse pelaajiin kohdistuvista toiveista, odotuksista tai ohjeista. Lääketiede muodostaa oman lähdealueensa Kähön (2006: 47) tutkielmassa. Koti mainitaan kahdessa metaforassa: ottelupisteet ovat ”kotiinviemisiä” ja kentän oma pää on koti. Kotimetaforat löytyvät myös Vallin (2008: 40–43) tutkielmasta.

5.2.7 Muut lähdealueet

Aineistossa on monia metaforia, joille voidaan nimetä lähdealue, joka ei kuitenkaan sovi mihinkään edellä esittelemistäni. Tällaisia yhden metaforan edustamia lähdealueita ovat ampuminen, eläminen, surmaaminen, ilmassa liikkuminen, katsominen, kurittaminen, mittaaminen, operoiminen, peilaaminen, työnteke, salibandy, korttipeli, juhlat, keksinnöt, luonnonkansojen uskomukset ja kiinteistöt. Operoiminen on samankaltainen tapaus kuin vieminen; yksittäistä lähdealuetta on vaikea nimetä. Operoiminen voi yleiskielessä viitata talouteen, liikennöintiin, sotilasalaan tai lääketieteeseen (ks. *Kielitoimiston sanakirja s.v. operoida*). Kyseisessä metaforassa sillä viitataan pelaamiseen. Muissa metaforissa ampumisella kuvataan laukomista, elämisellä pallon liikkumista, tappamisella laukaisu-uhan poistamista, lennolla sarjamenestystä, kurkkaamisella liikettä pelattavaksi, vastustajan kurittamisella maalintekoa, mittaamisella joukkueen testaamista, peilaamisella vertaamista, salibandytuomareilla katsojia, (kortti)pakalla joukkuetta, juhlilla MM-kilpailuja, patenttiratkaisulla rangaistuslaukausta, toteemilla maalivahtia, tontilla maalipaikkaa ja työnteolla pelaamista. Useissa aiemmissä tutkielmissa (Nordlund :36; Toivo 2019: 54–56; Kivimäki 2015: 76–79) työnteke on huomattavampi lähdealue.

Aineistossa esiintyy lisäksi pieni joukko yksittäisiä metaforia, joiden lähdealuetta on vaikea määrittää. Näitä ovat: maalin yläkulma on mummon pyöränsäilytyspaikka, haparointi pallon kanssa on räpiköimistä, ”piikkipelaaminen” on sähisemistä, joukkue on paketti, pieneen rooliin jääminen on pimennossa pysymistä ja puhti tai henki on happea.

5.3 Orientoivat metaforat aineistossa

Suuri osa aineiston orientoivista metaforista on lajikielen metaforia. Ylhäällä–alhaalla-jakoon perustuvat seuraavat metaforat: alhaalla, matalalla tai alla on puolustuspään puolella tai lähellä omaa maalia, ylhäällä tai korkealla on hyökkäyspään puolella tai lähellä vastustajan maalia ja pohjalla on puolustuspään puolella alimpana tai lähimpänä omaa maalia. Aiemmissä opinnäytteissä (Nordlund 2016: 37–39; Kähö 2006: 52–54) on tarkasteltu ylös–alas-suuntametaforia. Näiden lisäksi aineistossani esiintyy kaksi muutakin metaforaa: lähellä päätyä on syvällä ja vasen on omasta päästä katsottuna vasemmalla. Jälkimmäinen perustuu käsitykseen kentästä, joka on jaettu kaistoihin eli vasempaan, oikeaan ja keskimmäiseen. Esimerkit (33–36) havainnollistavat lajikielen orientoivia metaforia.

(33) Salin siinä olisi lähettyvillä valppaana jo **nostamaan** hyökkäystä. (ottelu 1)

(34) Henriikka Keinänen **pudottaa** pallon jälleen tuonne Pron päätyyn. (ottelu 3)

(35) – – Peltoarvo lähtee **syvältä** antamaan Juseliukselle painetta – – . (ottelu 2)

(36) Ruotsin kakkonen nyt hetken aikaa tuolla omassa päässä, kunnes sitten mennään **vasemman kaistan** kautta. (ottelu 1)

Yleiskielen orientoivissa metaforissa esiintyy edessä–takana-orientaatio ja ylös–alas-orientaatio. Edellinen liittyy käsitykseen ajan kulumisesta: MENNYT AIKA ON TAKANA ja TULEVA AIKA ON EDESSÄ. Jälkimmäinen ilmenee metaforina ALAS ON HUONO ja YLÖS ON HYVÄ. Näiden lisäksi aineistossa esiintyy lähimenneisyyteen viittaava metaforinen ilmaus *alla*. Esimerkit (37–39) liittyvät aikaan ja esimerkit (40) ja (41) ylös–alas-orientaatioon.

(37) Toriseva se kokeneempi näissä kekkereissä mutta toki Hedlundilla niitä pelivuotia on **takana**. (ottelu 1)

(38) ja niin ku tosiaan, todettiin niin, selkäoperaatio **edessä** ja harmillisesti Nordmania ei, ei enää montaa kertaa nähdä tällä kaudella – – . (ottelu 3)

(39) molemmilla joukkueilla siis eilen peli **alla**. (ottelu 2)

(40) se on tällä hetkellä neljän ottelun pisteputkessa mutta tuon maajoukkue-mm-kisatauon jälkeen Oilersilla trendi ollut hieman **laskeva**. (ottelu 2)

(41) ja kotijoukkueen penkki. tunnelma siellä **nousee**, ja miksei nousisi. (ottelu 3)

5.4 Ontologiset metaforat aineistossa

Ontologisia metaforia löytyi niin uusista kuin vakiintuneemmista metaforista. Aineistoni entiteetti- ja ainemetäforat ovat yhtä lukuun ottamatta uusia metaforia: pelikokemus on mitattava matka, peliura on mitattava matka, tehopisteiden välinen ero on matka, ottelu on paketoitava asia, maalit ovat kasattavia asioita eli aineellisia entiteettejä, torjunnat ovat kasattavia asioita ja vakavampi tai painokkaampi puhe on suurempaa. Sisällytin tähän luokkaan myös metaforat, jotka ovat aineellistavia mutta eivät varsinaisesti entiteettimetaforia: into on pumpattavaa ainetta, pelivire on ainetta, jonka lämpötila

vaihtelee ja kritiikki on kuraa. Lajikielestä löytyi yksi entiteetti- ja ainemetafora, nimittäin pisteiden hakeminen vieraista (piste on aineellinen entiteetti) sekä yksi aineellistava metafora: peli on virtaavaa ainetta.

Säiliömetaforia löytyi muutamia. Lajikielestä on peräisin KENTTÄ ON SÄILIÖ. Samoin lajikielen kuuluu metafora pisteputkessa olemisesta ja ilmaus *itsensä pelaaminen ulos (tilanteesta)*. Tällöin pelitilanne mielletään rajatuksi kokonaisuudeksi, jolla on sisä- ja ulkopuoli: PELITILANNE ON SÄILIÖ. Myös lajikielen ilmausta *tasku* (alue puolustajien ja keskikentän välissä) käytetään säiliömetaforan tavoin. Uusia säiliömetaforia ovat JOUKKUE ON SÄILIÖ ja maalialue on boksi. Kenttään ja sen osiin kohdistuvissa säiliömetaforissa on siis kyse kaksiulotteisen alueen mieltämisestä kolmiulotteisena tilana, jolla on sisä- ja ulkopuoli. Yleiskielisistä ilmauksista löytyi metafora ihmisen kovan kuoren alle pääsemisestä sekä pisteputken kanssa identtinen metafora voittoputkessa olemisesta. Esimerkissä (42) kenttä hahmotetaan säiliönä, esimerkeissä (43) ja (44) kentän osa ja esimerkissä (45) pelitilanne.

(42) Jenni Rautanen hyppää, hyppää **askiin**. (ottelu 3)

(43) Kevin Haglund on tossa **boksissa** ja ja osuu ilmasta ja sitoo pelaajia itseensä – – . (ottelu 1, asiantuntija)

(44) Pro ei lähde, ei lähde paineistamaan, **taskusta** löytyy Mertanen. (ottelu 3)

(45) siinä Salo **pelaa itsensä ulos**. (ottelu 1)

Uusista metaforista löytyi kaksi personifikaatiota: peli on elävä olento sekä aiemmin mainittuun laukaisu-uhan tappamiseen sisältyvä LAUKAISU-UHKA ON ELÄVÄ OLENTO. Kolmas löydös, joka on mielletävissä personifikaatioksi, vaikka siinä viitataan rottaan, löytyy yleiskielen metaforista: takaisku syö joukkuetta (rotan lailla). Personifikaatiot esiintyvät esimerkeissä (46–48).

(46) joo tässä vähä eli, **eli peli** ja virtas virtas tässä vaihdossa enemmän – – . (ottelu 1, asiantuntija)

(47) – – ja laukaus on niin laadukas hänellä että, ei ihan joku josta palloa kyllä liimata että että, pitäis toi **uhka** niin kun jo ennen sitä maalinedushässäkkää saada saada **tapettua**. (ottelu 1, asiantuntija)

(48) tuohon paikkaan tuollainen reilu minuutti ja kolme maalia, kun ottelu on neljä–kolme niin, se **syö** kyllä rotan lailla SPV:tä. (ottelu 2)

5.5 Tarkemman analyysin ulkopuoliset luokat

5.5.1 Lajikielen ja yleiskielen strukturaaliset metaforat

Litteraatista poimittujen aineistolöydösten sivumäärällisen vertailun perusteella lajikieli on aineistosani selvästi hallitsevin metaforien luokka. Uusia metaforia on vähän enemmän kuin yleiskielen metaforia. Lajikielessä on kuitenkin paljon toistoa, ja kun laskin kunkin metaforan mukaan vain kertaalleen, osoittautuivat nämä kolme luokkaa suunnilleen samankokoisiksi. Esimerkit (49–57) havainnollistavat, millaisia lajikielen strukturaalisia metaforia aineistossa esiintyy.

- (49) nyt on Hedlundin vuoro sitten esittää, **haamupelastus**. (ottelu 1)
 (50) oli, siinä kliseisesti **maali roikkui ilmassa** mutta ei tullut. (ottelu 1)
 (51) tärkeä tärkeä **ylivoiman tappaminen** Suomelta. (ottelu 1)
 (52) Veikkola hakee pientä **jalkakynääkin** siellä. (ottelu 2)
 (53) Peter Kotilainen on **läpiajossa** tässä nähdään syöttö –. (ottelu 2)
 (54) kaksikymmentäseitsemänvuotias puolustaja Marko Juselius. niin sanotusti **syvyyttä** Oilersin ryhmään... (ottelu 2)
 (55) Nordman pelaa tilanteen loppuun asti, on tuolla **toimistossa** jälleen pää ylhäällä. (ottelu 3)
 (56) – ja niin kuin studiossa ounasteltiin, **toimitusta** pallo- toimitusta maalille, palloa ei enää **hierota**. (ottelu 3)
 (57) nyt mennään melkoista (**havaijia**) tossa keskikentäl- keskialueella –. (ottelu 3)

Haamupelastus eli haamutorjunta tarkoittaa maalivahdin ”täpärää, taidokasta torjuntaa” (*Kielitoimiston sanakirja* s.v. *haamutorjunta*). Kynäily taas tarkoittaa harhauttelua tai kikkailua. Joukkueen syvyydellä viitataan siihen, että joukkueesta löytyy taitoa myös alemmista kentällisistä, ei vain ensimmäisestä. *Toimistossa* merkitsee ’maalin takana’. Havaijipallo kuvastaa aaltoilevaa peliä, jossa pallo liikkuu edestakaisin hyökkäyssuunnan vaihtuessa jatkuvasti. Esimerkit (58–66) havainnollistavat aineistosta löytyviä yleiskielen metaforia. Niiden merkitykset ovat suhteellisen vakiintuneita.

- (58) oli tärkeä Suomen **saada nopee kuitti** tohon ja ja onnistuminen onnistuminen tohon. (ottelu 1, asiantuntija)
 (59) – – mutta ainakaan **maalivahtiin Suomi ei** ei todellakaan **ole kaatunut**, päinvastoin –. (ottelu 1)
 (60) nyt sitä tossa noin ennen ottelua niitä, niitä lähtökohtia mietittiin. **Farssi** vai **kasvojenpesu**. Siinä ollaan kiinni. (ottelu 1, asiantuntija)
 (61) tässä tulee kuitenkin, voisi sanoa jonkinlainen **tavaramerkki**. lämäriä Iiskolalta –. (ottelu 2)
 (62) – – se on hankkinut, hankkinut paljon pelaajia jotka ovat nuorten maajoukkueessa onnistuneet tai ovat olleet **maajoukkueen porteilla** ja heitä on Espooseen sitten useampiakin valunut. (ottelu 2)
 (63) Peter Kotilaisella varmasti **hampaankolossa** noiden kahden maalin myötä ja, hänhän tulee kyllä **laittamaan** tapansa mukaan kaiken **likoon** –. (ottelu 2)
 (64) SB-Pro lähtee koppiin **punomaan juonia** kuinka se pääsee vielä paremmin tähän peliin mukaan. (ottelu 3)
 (65) ja vielä ei **lääkkeitä** tuolla Pro, Pron puolella ole löydetty –. (ottelu 3)
 (66) ja, **hattua** pitää **nostaa** Inka Lippojoelle hienosti pelasi alivoiman –. (ottelu 3)

5.5.2 Metonymiat ja polysemia

Polysemia on aineistossa yleisempi ilmiö kuin metonymia. Esimerkeissä (67–71) esiintyy sanoja, joilla on useampia merkityksiä.

- (67) – – Lamminen **lentää** sinne päin mainosaitaa. (ottelu 1)
 (68) – – on tämä ollut toistaiseksi Suomen **ehjin** peli tässä turnauksessa. (ottelu 1)
 (69) peli **pyörä** jälleen. (ottelu 2)
 (70) ja kun studiossa ennakoitiin **herkullista** lähtökohtaa –. (ottelu 2)
 (71) M-Team-**kasvat**in laukaus kuitenkin Milla Jaatisen suojuksiin. (ottelu 3)

Usein aineiston polysemiatapauksissa on kyse siitä, että sanaa ei käytetä sen konkreettisemmässä merkityksessä, joka saattaa ensimmäisenä tulla mieleen.

Tyypillinen metonymiatapaus urheiluselostuksissa on viittaaminen maan edustajiin käyttämällä maan nimeä. Tästä on kyse esimerkissä (72). Aineistossa esiintyy myös päinvastaisia tapauksia,

joissa jollakin sanalla viitataan laajempaan kokonaisuuteen, kuten esimerkissä (74), sekä tapauksia, joissa sanalla viitataan johonkin läheiseen käsitteeseen, kuten esimerkissä (73).

(72) näin saa **Ruotsi** heti painetta luotua – –. (ottelu 1)

(73) mutta on ollu jopa keskimäärästä rauhallisempi Ruotsin **penkki**. (ottelu 1)

(74) pallo pyörii Uusi-Laitilalle ja Uusi-Laitila laittaa vielä kerran **jalat** liikenteeseen – –. (ottelu 2)

5.5.3 Muut ei-metaforat

Aineistossa esiintyy metonymioiden ja polysemian lisäksi muitakin ilmauksia, joissa ei ole kyse varsinaisesta metaforasta. Nämä ovat eräänlaisia rajatapauksia, jotka ensi alkuun vaikuttivat metaforisilta ilmauksilta. Yksi melko selvärajainen ryhmä ovat niin sanotut repliikit. Niissä selostaja värittää kerrontaa lisäämällä selostukseen pelaajien kuviteltuja vuorosanoja eli kommentteja, joita pelaajat ja muut läsnäolijat voisivat tilanteessa sanoa. Esimerkkien (75–77) tapaan kaikki muutkin aineiston ”repliikit” löytyvät toisen ottelun selostuksesta.

(75) Hasu **huutelee** että marjoja täällä. (ottelu 2)

(76) siellä **kysellään** että mikä siellä netissä on ja sehän on Tammirannan maila mikä verkkoon päätyy. (ottelu 2)

(77) useamman vuoden tai muutaman vuoden on vähän kyselty sen perään että milloin sieltä taustalta nousee pelaajia jotka aidosti illasta toiseen kannattelevat joukkuetta. Konsta Haukkala **on vastannut** että täällä ollaan. (ottelu 2)

Replikeillä tuodaan selostukseen huumoria ja sidosteisuutta. Esimerkissä (76) on intertekstuaalinen viittaus Telian mainokseen, jossa henkilö kysyy: ”Kuka siin netis on?”

Toisen ryhmän muodostavat ilmaukset, joista ikään kuin jätetään osa, usein loppu, sanomatta. Esimerkistä (78) puuttuu tarkennus maaliin osumisesta, esimerkeistä (79) ja (80) tarkennus pallon suojaamisesta tai siirtämisestä ja esimerkistä (81) syötön katkaisemisesta.

(78) Ruotsi halutaan pitää pois pallosta, ja se nyt on mainio tapa siihen että Ruotsi ei ainakaan **osu**. (ottelu 1)

(79) Ailio **suojaa**. (ottelu 2)

(80) Oilers-kapteeni, **siirtää** Tuomas Iiskolalle. (ottelu 2)

(81) Heikkilä **katkaisee**. Santanen ottaa pallon. Astala **katkaisee** nyt vuorostaan. (ottelu 2)

Ilmausten katkominen voi selittyä sillä, että salibandy on nopeatempoinen laji. Ehkä siksi ilmeiset sanat jätetään pois.

Yksi rajatapaus ovat metaforaa muistuttavat ilmaukset, joille ei kuitenkaan *Kielitoimiston sanakirjassa* anneta kuin yksi selitys ilman merkintää käyttöalan kuvallisuudesta. Tällaisia ilmauksia aineistossa ovat esimerkiksi *nokkapokka* (ottelu 1), *tehdä konnankoukkuja* (ottelu 1) ja *olla alakynnessä* (ottelu 1). Kohtalaisen suuren ryhmän aineistossa muodostavat *Kielitoimiston sanakirjassa* arkikieliseksi määritellyt ilmaukset, kuten *kuti* eli laukaus (ottelut 1 ja 2), *ajaa* eli liikkua (ottelut 2 ja

3), *liikenteeseen* eli 'liikkeelle' (ottelu 2), *ladata* eli ampua merkityksessä 'laukoa' (ottelu 2) ja *mennä hermot* (ottelu 2). Esimerkissä (82) on puolestaan kyse homonymiasta.

(82) Koski hakee sitten vähän vaikeampaa **passia**. ('syöttöä', ottelu 2)

Aineistossa esiintyy myös pari synonyymia ja muuta kiertoilmausta, kuten pallo kuulana ja vallan välineenä. Yksi ryhmä ovat ironisesti, humoristisesti tai muuten pehmentävästi sanotut ilmaukset, joita ei pidä tulkita aivan kirjaimellisesti, kuten nähdään esimerkeistä (83–86).

(83) ja sitten ehkä hieman **hieman notkeat** ovat jälleen Lindforsin **polvet**, kun Kotilainen antaa sieltä osumaa –. (ottelu 2)

(84) no yritys on ainakin Revolla kova mutta, pallosta vierasjoukkue kuitenkin joutuu luopumaan. nyt **luopuu** Tammiranta mailastaan. [maila lentää pelaajan kädestä vastustajan laukauksen voimasta] (ottelu 2)

(85) vain pallo **unohtuu** Aino Tuokkolalta. (ottelu 3)

(86) pallo **ei meinaa kelvata** kummallekaan kunnes sen vierasjoukkue itselleen nappaa. (ottelu 3)

Esimerkin (84) kaltaiset ilmaukset, joissa toistetaan jokin edellisen virkkeen elementti, tuovat selostukseen sidosteisuutta.

Esimerkeissä (87) ja (88) on ikään kuin päinvastainen toimintalogiikka kuin metaforassa. Niissä on kyse luovasta kielenkäytöstä, jossa suunta on vakiintuneesta kuvallisemmasta merkityksestä konkreettiseen merkitykseen, jota ei yleensä käytetä.

(87) se näyttää aika vahvasti korkealta mailalta mutta tästä voimme sitä **viisastella** sitten enemmän. (ottelu 2)

(88) se rikehän on rike tapahtui se missä vaan mutta nimenomaan että se tapahtuu lähellä tuota, tuota katsomoa ja, missä on sitten aika kova tuo **vastaanotto** kun sinne lentää. (ottelu 2)

Yksi erikoistapaus on verbi *päivystää* (ottelu 2), jolla on laajempi merkitys 'odottaa'. Lisäksi aineistossa esiintyy suora käänös englanninkielisestä termistä *power break* muodossa "voimatauko" (ottelu 2). Viimeisenä esittelen esimerkin (89), jota oli vaikea sijoittaa mihinkään ryhmään. Tilanteessa maalivahti heittää pallon kohti hyökkäysaluetta pelaajalle, joka on lähtenyt sinne etenemään.

(89) Kaltiainen **heittää Kainulaista vauhtiin**. (ottelu 2)

6 Pohdinta

6.1 Päätelmät ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia metaforia salibandyselostajat käyttävät ja mistä asioista he puhuvat metaforin. Tutkimuskysymykset olivat: Minkä tyyppisiä metaforia salibandyselostuksissa käytetään? Mistä kohteista puhutaan metaforin? Mitä lähdealueita metaforista on löydettävissä? Analyysi osoitti, että aineiston metaforat vaihtelivat vakiintuneisuutensa suhteen. Luokittelin metaforat uusiin eli luoviin metaforiin, lajikielen metaforiin ja yleiskielen vakiintuneisiin metaforiin. Tässä luokittelussa *Kielitoimiston sanakirja* oli erittäin hyödyllinen apuneuvo. Tarkempi analyysi, jossa luokittelu perustui Lakoffin ja Johnsonin kognitiiviseen metaforateoriaan, kohdistui lähikohtaisesti vain uusiin metaforiin aineiston laajuuden vuoksi. Hellsten (1998: 85) onkin todennut, että ”metaforatutkimus voi – jumiutua valinnan vaikeuteen.” Aineisto on rajattava ja kysymykset asetettava huolellisesti, jotta tutkimus ei hajoa (Hellsten, mp.).

Luokittelin uudet metaforat strukturaalisiin, orientoiiviin ja ontologisiin. Orientoivia ja ontologisia löytyi uusista metaforista niin vähän, että otin näiden kahden metaforatyypin osalta tarkastelemaan myös yleiskielen ja lajikielen metaforat. Järjestelin uudet strukturaaliset metaforat ensin niiden kohdealueiden mukaan. Ei ole yllättävää, että eniten uusia metaforia käytettiin kuvaamaan maalintekoa, se kun on salibandyssä olennainen tavoite. Toinen suurimmista luokista oli pelaajiin kohdistuvat metaforat. Tämä ei kuitenkaan kerro aineistosta yleisesti vaan pikemminkin erään selostajan tyylistä. Muiden suurten metaforaryhmien kohdealueet olivat pelaaminen, yksi vastaan yksi -pelaaminen, laukominen, ottelu, joukkue ja liikkuminen kentällä. Muutaman eri metaforan ryhmiä olivat pelaajavartiointiin, ottelun analysoimiseen ja sarjamenestykseen kohdistuvat metaforat. Parin metaforan kohdealueita oli useita: torjuminen, rangaistuslaukauskilpailu, syöttäminen, syöttösuuntien peittäminen, pelin pyörittäminen, sijoittuminen kentällä, pallonkäsittely ja odotukset. Näiden lisäksi oli joukko yksittäisiä kohteita kuvaavia metaforia. Kohdealueista näyttäisi puuttuvan keskeiset teemat hyökkääminen ja puolustaminen. Osaltaan kyse on teemojen jakautumisesta yksityiskohtaisempiin kohdealueisiin, ja osaltaan ilmiötä selittänee keskittyminen uusiin metaforiin; näitä teemoja kuvataan lajikielen vakiintuneilla metaforilla.

Tarkastelin uusia strukturaalisia metaforia myös lähdealueiden näkökulmasta. Yleisin lähdealue oli konkreettinen käsillä tekeminen. Seuraavana tulivat muut urheilulajit. Kolmannella sijalla olivat kulkuneuvoihin ja luontoon liittyvät metaforat. Kaikki jälkimmäiseen luokkaan kuuluvat metaforat viittasivat pelaajiin. Fyysistä käsillä tekemistä sekä ruokaa, syömistä ja leipomista edusti

aineistossa yhtä monta metaforaa. Fyysisen tekemisen metaforat kohdistuivat maalintekoon ja laukomiseen. Koneet, laitteet, välineet ja leikkikalut muodostivat yhden luokan. Sotaan liittyviä metaforia esiintyi saman verran. Tämän tutkimuksen perusteella sota ei siis ole uusissa metaforissa merkittävimpiä lähdealueita. Kulttuuriin ja viemiseen liittyviä metaforia oli aineistossa muutama. Kulttuurin metaforilla viitattiin peliin ja viemisellä jonkinlaiseen voittamiseen. Soittaminen, jäädyttäminen, läheisyys, hallitsijat ja muut arvonimet, palvelut ja koti toimivat kukin lähdealueena parille metaforalle. Soittamisen metaforat viittasivat joukkueen yhteispeliin ja läheisyys fyysisiin yksi vastaan yksi -tilanteisiin. Palveluissa oli kyse pelaajiin kohdistuvista odotuksista ja ohjeista. Näiden lähdealueiden lisäksi aineistossa esiintyi monia yksittäisiä metaforia muilta alueilta sekä joitakin metaforia, joiden lähdealuetta oli vaikea määrittää.

Osa aineistoni metaforista on peräisin lähdealueilta, joita ei aiemmissa salibandy- ja jääkiekkokielen metaforia tarkastelevissa tutkimuksissa ole tuotu esiin. Osaltaan kyse on todennäköisesti erilaisista kategorisoinneista. Toisaalta omassa tutkimuksessani ei ilmennyt kaikkia aiemmissa tutkimuksissa esiintyneitä lähdealueita. Yksi tällainen alue on talous. Eroihin vaikuttanee se, että tarkastelin lähdealueita vain uusissa metaforissa. Tällöin perinteisemmät alueet saattavat jäädä pienempään rooliin. Kiinnostavaa on se, että kuitenkin suuri osa aiempien tutkimusten selkeimmistä lähdealueista esiintyi myös omassa tutkimuksessani. Kuten muun muassa esimerkki ruoan tarjoilemisesta maalille vihjaa, on mahdollista, että uusia metaforia saadaan lajikielelle tyypillisiltä alueilta. Hellsten (1998: 87) onkin todennut, että vaikka metaforien jaottelu niiden yleisyyden tai vakiintuneisuuden mukaan luo vaihtoehtoja, se saattaa myös hukata sen, että ”metaforisoinnit liittyvät journalistisessa diskursissa kiinteästi toisiinsa”. Sama pätee nähdäkseni myös salibandydiskurssiin.

Suurin osa aineiston orientoivista metaforista kuului lajikieleen. Keskeisimmät orientoivat metaforat perustuivat ylhäällä–alhaalla-hahmotukseen. Kenttää hahmotettiin myös kaistoihin jakautuneena. Yleiskielestä löytyi pari perustavanlaatuisia metaforaa ajan kulumisesta ja ilmiöiden myönteisestä tai kielteisestä hahmottamisesta: mennyt aika on takana ja tuleva edessä, alas on huono ja ylös hyvä. Pääosa aineiston ontologisista ainemetäforista oli uusia. Ne kohdistuivat muun muassa pelikokemukseen, otteluun, maaleihin, torjuntoihin, pelivireeseen ja kritiikkiin. Säiliömetaforia esiintyi aineistossa muutamia. Hallitsevin niistä oli lajikieleen kuuluva metafora kentästä säiliönä. Personifikaatiota esiintyi hyvin vähän.

Halusin esitellä varsinaisen analyysini tulosten lisäksi sen ulkopuolelle rajaamani luokat, jotta lukija saisi jonkinlaisen kokonais käsityksen aineistosta ja sen sisältämistä metaforista ja metaforaa lähellä olevista ilmauksista. Pyrin siten havainnollistamaan tekemääni rajausta ja muodostamiani luokkia. Samalla halusin osoittaa, mitä muuta kiinnostavaa tällaisesta aineistosta voi löytyä.

Tutkielmani tulokset osoittavat eroja selostajien välillä ja kertovat erilaisista tyyleistä. Kullakin selostajalla on tiettyjä metaforia, jotka toistuvat heidän selostuksissaan. Härkösen selostukseen kuuluvat pelaajia kuvaavat metaforat ja lisänimet. Reponen käytti metaforia ylipäättään enemmän kuin kaksi muuta selostajaa. Hänen tavaramerkkinsä ovat kuvitellut repliikit. Pyysing luottaa enemmän vakiintuneempiin metaforiin.

Salibandyselostusten metaforat voidaan nähdä yhtäältä narratiivisia laajentavana ja toisaalta kerrontaa tiivistävänä keinona. Ne elävöittävät ja värittävät selostuspuhetta ja tuovat siihen huumoria. Metaforiset ilmaukset siis tekevät selostuksesta viihdyttävää. Kerronnan tiivistäminen tekee metaforasta taloudellisen keinon; asioita ei tarvitse selitellä, kun katsoja ymmärtää kielikuvan.

Viihdyttävyys ja informatiivisuus ovat osa urheiluselostuksen arvoa ylipäättään. Selostamattomista otteluista tuntuu puuttuvan jotain olennaista. Katsoja ei pääse samalla tavalla osalliseksi ottelun tunnelmasta. Selostusta kuunnellessa voi myös oppia jotain lajista tai saada kiinnostavia lisätietoja esimerkiksi pelaajista tai tilastoista. Katsojalta saattaa jäädä jotain näkemättä, jolloin on hyvä saada tukea selostuksesta. Katsoja ei myöskään juurikaan näe kentän ulkopuolisia tapahtumia. Selostaja voi kommentoida näitäkin. Toisaalta selostajan vaikutus voi olla myös lähes päinvastainen. Jos selostajan taito tai tyyli ei miellytä, katsomiskokemus voi olla kaikkea muuta kuin viihdyttävä. Viihdyttävyyden ja informatiivisuuden lisäksi salibandyselostuksilla on muutakin merkitystä. Selostajat varmasti vaikuttavat lajiekieleen. Heidän innovatiivisista metaforistaan saattaa tulla lajin parissa yleisesti käytettyjä. Mielenkiintoista olisikin selvittää nykyisten lajiekieleen vakiintuneiden metaforien alkuperää. Esimerkki luovasta ja sittemmin urheilukieleen vakiintuneesta ilmauksesta on aineistossanikin esiintynyt *spinorama*, joka on tietävästi peräisin kanadalaisen urheiluselostajan ilmauksesta *Savardian spin-o-rama*, jolla hän kuvasi jääkiekkoilija Serge Savardin tekemiä pyörähdyksiä kiekon kanssa (Dumont 2019).

Selostajien kielellisten keinojen käyttö on välillä suorastaan nerokasta. Aineistoni *siellä kyseellään että mikä siellä netissä on* toimii hyvänä esimerkkinä tästä. Kyseessä ei ole metafora vaan tapaus, jossa hyödynnetään intertekstuaalisuutta ja käännöksiä. Lausahduksella viitataan Telian mainokseen ja netillä tässä yhteydessä maaliverkkoon. Lisää esimerkkejä olen poiminut kevään mittaan muista otteluista. Ilmaus *Pöllänen ottaa avaimet omiin käsiinsä mutta eivät sovi lukkoon tällä kertaa* (naisten ensimmäinen finaaliottelu TPS–Classic 1.4.) rakentuu metaforien varaan. Tilanteessa Classic pelasi ylivoimaa ja Pöllänen laukoi, mutta laukaus meni ohi maalin. Polysemiaa hyödynnetään ilmauksessa *nyt on Treksellä paikkoja sitten kuin hammaslääkärissä mutta ei mene* (miesten kuudes finaaliottelu TPS–KrP 26.4.). Viimeisessä esimerkissä on kyse sekä polysemiasta että metaforasta:

mutta siinä on linja niin tukossa että, ei mene tämä puhelu läpi (KrP–Oilers 31.3., miesten ensimmäinen välieräottelu). Kaikki esimerkit ovat peräisin Reposen selostuksista.

Jatkotutkimuksessa tarkastelua voisi laajentaa lähestymällä salibandyselostusten metaforia funktionaalisen kielitieteen näkökulmasta. Tällöin voisi tutkia tarkemmin, miten metaforia käytetään. Yksi tutkielman teon aikana herännyt idea on tarkastella lajin termejä. Olen huomannut, että joillekin termeille ei ole suomenkielistä käännöstä tai ainakaan sellaista ei käytetä. Tällaisia ovat esimerkiksi *rebound*, *power break* ja *fair play*. Kuten todettu, tässä tutkielmassa analyysin ulkopuolelle jääneet lajikielen metaforat voisivat myös olla otollinen tutkimuskohde. Lisäksi kiinnostavaa voisi olla selostusten muiden kielellisten keinojen tarkastelu.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Olen noudattanut tutkielman teossa hyvää tieteellistä käytäntöä. Käytäntö edellyttää ensinnäkin rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen toteuttamisessa, tulosten esittämisessä ja tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Olen toteuttanut tutkimuksen parhaan kykyni mukaan ja kertonut sen vaiheista ja tuloksista tietoja vääristelemättä. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa myös muiden tutkijoiden työn asianmukaista huomiointia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Olen antanut muiden saavutuksille niille kuuluvan arvon viittaamalla tutkielmassani muiden julkaisuihin asianmukaisella tavalla. Lisäksi hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää esimerkiksi tarvittavien tutkimuslupien hankkimista ja mahdollisen eettisen ennakoarvioinnin tekemistä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023). Jos tutkittavia ei rekrytoi jostakin yhdistyksestä, yrityksestä tai organisaatiosta, ei tutkimuslupaa tarvitse hankkia. Myöskään tietoon perustuvaa eettistä suostumusta tutkimukseen osallistumiseen ei edellytetä, jos tutkittava ei ole tutkimusvuorovaiikutuksessa tutkijaan. (Kuula-Luumi.) Aineiston hankkimiseen ei liity eettisiä kysymyksiä, sillä kyseessä on julkinen media-aineisto. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 7) tämän tutkimuksen kannalta relevantti on lähinnä yleisiin eettisiin periaatteisiin kuuluva velvoite tutkimuksen toteuttamisesta siten, että tutkimuksen kohteille ei aiheudu merkittäviä riskejä tai haittoja. Olen maininnut aineistoni selostajat nimeltä, mutta olen analysoinut ja kuvannut heidän selostuksiaan arvottamatta niitä ainakaan kielteisesti. Yhden selostajan hieman näkyvämpi rooli tutkielmassani on lähes väistämätöntä, sillä hänen selostuksessaan esiintyi eniten metaforia ja hän selostaa suurimman osan F-liigan studiolähetyksistä.

Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä koskeva totuudellisuuden pyrkimys pätee myös tutkimuksen luotettavuuteen (Aaltio & Puusa 2020: luku ”Laadullisen tutkimuksen luotettavuus”).

Luotettavuutta voidaan tarkastella tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tutkijan motivaatio ja henkilökohtaiset näkemykset vaikuttavat tutkimuskohteen ja -ongelman valintaan, ja tutkijan esiymmärrys aiheesta ohjaa tiedonhankintaa. (Aaltio & Puusa 2020: luku ”Luotettavuustarkastelu tutkimusprosessin eri vaiheissa”.) Olen tuonut esille oman motivaationi nimenomaan salibandyselostusten metaforien tutkimiseen. Aaltio ja Puusa (mp.) huomauttavat, että tutkijan tekemiin havaintoihin liittyy aina esitietoa ja esimerkiksi skeemoja siitä, mikä on olennaista. Ymmärrykseni siitä, mikä ylipäättään on metafora, on vaikuttanut siihen, millaisia ilmauksia keräsin aineistosta. On mahdollista, että jotakin on jäänyt huomaamatta. Varsinkin vakiintuneita ontologisia ja orientoivia metaforia voi olla vaikea havaita. Tutkimukseni luotettavuutta edistää kuitenkin se, että poimin litteraattiin kaikki sellaiset ilmaukset, jotka vaikuttivat jollakin tavalla metaforisilta, ja tein rajauksen uudempiin metaforiin vasta myöhemmin. Luotettavuutta parantaa myös se, että aineistolöydösten jako erilaisiin luokkiin ei perustunut vain omiin käsityksiini vaan *Kielitoimiston sanakirjan* määritelmiin ja verkosta löytyviin urheilujuttuihin. Metaforien lajittelu eri tyypeihin taas perustui Lakoffin ja Johnsonin teoriaan.

Aaltion ja Puusan (2020: luku ”Luotettavuustarkastelu tutkimusprosessin eri vaiheissa”) mukaan luotettavuutta arvioitaessa on pohdittava, kuinka hyvin valitut menetelmät vastaavat tutkittavaa ilmiötä ja tutkimuksen tavoitteita. Nähdäkseni laadullinen teoriaohjaava sisällönanalyysi soveltuu hyvin tutkimusongelmani tarkasteluun. Ainoastaan itse kognitiivisen metaforateorian ja tekemäni rajauksen välillä on havaittavissa pieni ristiriita: teorian pohjimmainen ajatus on, että kielenkäyttö ja sen ilmentämä ajattelu on kauttaaltaan metaforista, ja analyysin olen rajannut uudempiin metaforiin. Olen kuitenkin kuvannut ja perustellut tekemäni valinnat ja tulkinnat ja pyrkinyt siten tutkimusprosessin läpinäkyvyyteen. Aaltio ja Puusa (mp.) toteavatkin, että sisällönanalyysi vaatii valintojen tarkkaa perustelemista. Lainaukset aineistosta auttavat lukijaa seuraamaan päättelyketjun etenemistä (Aaltio & Puusa, mp). Siksi olen sisällyttänyt tutkielmaan kuvaavia esimerkkejä aineiston eri luokista.

Lähteet

- AALTIO, IRIS – PUUSA, ANU 2020: Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? – Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* luku 11. Helsinki: Gaudeamus.
- ALLWOOD, JENS – ANDERSSON, LARS-GUNNAR 1993: *Semantik*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- ALMEIDA, MARIA CLOTILDE – DE SOUSA, BIBIANA 2015: From monomodal to multimodal metaphors in the Portuguese sports newspaper A Bola. – *RBLA*, Belo Horizonte 15 (2) s. 403–420. <http://dx.doi.org/10.1590/1984-639820156058>.
- BLACKBIRDS PODCAST 2023: <https://podtail.com/fi/podcast/blackbirds-podcast/>.
- BLACKBIRDS UNITED RY 2015: Petri Pyysing palaa Keravalle! Julkaistu 12.05.2015. <https://www.blackbirds.fi/uutiset.html?a300=656>. (18.1.2023).
- CABALLERO, ROSARIO 2012: The role of metaphor in tennis reports and forums. – *Text & Talk* 32 (6) s. 703–726.
- DUFVA, HANNELE 2000: Miten kieltä tutkitaan kognitiivisesti. Dialoginen näkökulma. – Katriina Kajannes & Leena Kirstinä (toim.), *Kirjallisuus, kieli ja kognitio. Kognitiivisesta kirjallisuuden- ja kielentutkimuksesta* s. 23–47. Helsinki University Press.
- DUMONT, MARC 2019: Hockey history. The ”Savardian spin-o-rama” and its true inventor. Habs legends and history. – Eyes on the prize. Julkaistu 28.2.2019. <https://www.habseyesontheprize.com/hockey-history-savardian-spin-o-rama-true-inventor-serge-savard-doug-harvey-bobby-orr-denis-savard/>. (2.5.2023).
- EVANS, VYVYAN – GREEN, MELANIE 2006: *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh University Press Ltd.
- GEERAERTS, DIRK 2006: Introduction. A rough guide to cognitive linguistics. – Dirk Geeraerts (toim.), *Cognitive linguistics. Basic readings* s. 1–28. Berlin: Mouton de Gruyter.
- HARVILAHTI, LAURI – KALLIOKOSKI, JYRKI – NIKANNE, URPO – ONIKKI, TIINA 1992: Lukijalle. – Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin* s. 7–10. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELLSTEN, IINA 1998: Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. – Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan* s. 64–92. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- HIETALA, VEIJO 1996: *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin*. YLE-opetuspalvelut.
- HOSIAISLUOMA, YRJÖ 2003: *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- ITKONEN, TERHO 1997: *Nimestäjän opas*. Kolmas, uusittu painos. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- ITKONEN, HANNU – ILMANEN, KALERVO – MATILAINEN, PERTTI – JASKARI, LIINA 2008: *Media urheilun tulkkina ja tekijänä*. Tutkimuksia 1 / 2008. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos.
- JASZCOLT, KATARZYNA 2002: *Semantics and pragmatics. Meaning in language and discourse*. London: Longman.

- KAJANNES, KATRIINA 2000: Ihminen, kieli ja kognitio. – Katriina Kajannes & Leena Kirstinä (toim.), *Kirjallisuus, kieli ja kognitio. Kognitiivisesta kirjallisuuden- ja kielentutkimuksesta* s. 9–22. Helsinki University Press.
- Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskus 2022. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>. (Tuorein päivitys 10.11.2022).
- KIVIMÄKI, NETTA 2015: *Antero Mertarannan jääkiekkoselostusten metaforista*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20150223>.
- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- KUULA-LUUMI, ARJA: Tutkimuslupa, suostumus, informointi ja tietosuoja. – Jaana Vuori (toim.), Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimuslupa-suostumus-informointi-ja-tietosuoja/>. (3.5.2023).
- KÄHÖ, JAANA 2006: *Metaforer i svenska och finska innebandyartiklar på internet*. Ruotsin kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2006609>.
- LAINEN, ANTTI – ITKONEN, HANNU 2009: Suomalaiset urheiluselostajasukupolvet erojen, tyyppien ja yhteisöjen tuottajina. – Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.), *Korkeempi kaiku. Sanan magiaa ja puheen poetiikkaa* s. 199–221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 2003 [1980]: *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI 1994: Morfeemien polysemia. – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 2. Näkökulmia polysemiaan* s. 11–35. Kieli 8. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEINO, PENTTI 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia. Polysemia. Kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- MEIER-OESER, STEPHAN 2011: Meaning in pre-19th century thought. – Klaus von Heusinger, Claudia Maienborn & Paul Portner (toim.), *Semantics. An international handbook of natural language meaning. Volume 1* s. 145–171. Berlin: De Gruyter Mouton.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- NORDLUND, TOMI 2016: *Selostajat tullessa. Jääkiekkoselostusten metaforien nykyisestä luonteesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/99295>.
- NÖTH, WINFRIED 1990: *Handbook of semiotics*. Indiana: Indiana University Press.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2008: Kielikuvia kaikkialla. – Tiina Onikki-Rantajääskö & Mari Siironen (toim.), *Kieltä kohti* s. 49–65. Helsinki: Otava.
- PASANEN, EEMIL: Matti Härkönen. Suosikkiselostajaksi monen mutkan kautta. Haastattelu Toimittajien yksilöllistyvät polut -sivustolla. <https://toimittajienpolut.turkuamk.fi/uratarinat/matti-harkonen/>. (18.1.2023).

- RAFFAELLI, IDA – KATUNAR, DANIELA 2016: A discourse approach to conceptual metaphors. A corpus-based analysis of sports discourse in Croatian. – *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 133 (2) s. 125–147. DOI:10.4467/20834624SL.16.010.5156.
- SAEED, JOHN I. 2009: *Semantics*. Malden: Wiley-Blackwell.
- STRACK, DANIEL C. 2019: *Metaphor from the ground up. Understanding figurative language in context*. Lanham: Lexington Books.
- SUOMEN SALIBANDYLIITTO RY 2023: Salibandyn esittely. <https://salibandy.fi/fi/info/salibandyn-esittely/>. (26.1.2023).
- SUOMEN SALIBANDYLIITTO RY 2018: "Miha" Reponen on Superfinaalin toinen juontaja. Julkaistu 19.4.2018. <https://salibandy.fi/fi/uutiset/miha-reponen-on-superfinaalin-toinen-juontaja/>. (18.1.2023).
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1: Concept structuring systems*. Cambridge: MIT Press.
- TOIVO, ANSSI 2019: ”Paisti kypsyy Tapparän ahmittavaksi.” *Metaforat jääkiekkouutisoinnissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201905141636>.
- TOURU, VILLE 2022: Selostaja kiitteli kuolleita työntekijöitä MM-kisoista. Näin Ylen pömo kommentoi alaisensa puheita. Julkaistu 19.12.2022. <https://www.is.fi/mm-futis/art-2000009276174.html>. (18.1.2023).
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- TUOMINEN, HANNU 2019: Jälkipeli: Suositulla selostajalla on vähän vapaapäiviä. – *Aamuset Kaupunkimedia* 26.4.2019. <https://aamuset.fi/artikkeli/4558662>. (18.1.2023).
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2023: Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viimeksi päivitetty 12.4.2023. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. (3.5.2023).
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- VALLI, PÄIVI 2008: *Krut, skott och karameller. En studie av metaforer i ishockeyartiklar i svenska och finländska dagstidningar*. Pohjoismaisten kielten pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-18712>.
- VASARA, VÄINÖ 2018: MM-kisojen tekijät: Selostaja Matti Härkönen on tehnyt taustatyötä koko elämänsä. ”On rikkaus olla ammatissa, missä saa välittömän palautteen”. Julkaistu 27.6.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/06/27/mm-kisojen-tekijat-selostaja-matti-harkonen-on-tennyt-taustatyota-koko-elamansa>. (18.1.2023).
- VOGEL, ANNA 2011: *Språket, kroppen och tankarna. Introduktion till kognitiv semantik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- WYATT, MARK – HADIKIN, GLENN 2015: ”They parked two buses”. A corpus study of a football expression. – *English Today* 124 31 (4) s. 34–41. doi:10.1017/S0266078415000371.

Aineisto

F-liiga, miehet: Oilers–SPV 29.1.2023. Selostus Tuomo Reponen. Saatavilla tilaajille: <https://www.ruutu.fi/video/4286448>.

F-liiga, naiset: EräViikingit–SB-Pro 16.11.2022. Selostus Petri Pyysing. Saatavilla tilaajille: <https://www.ruutu.fi/video/4233749>.

Salibandyn MM: välieräottelu Ruotsi–Suomi 12.11.2022. Selostus Matti Härkönen. Saatavilla 12.11.2023 asti: <https://areena.yle.fi/1-64007805>.